

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Κοινωνιολογίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας

Σχολή Καλών Τεχνών

Τμήμα Εικαστικών

& Εφαρμοσμένων Τεχνών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Π.Μ.Σ «Εφαρμοσμένη -Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Καστρόπληκτα Θεσσαλονίκης. Η διατήρηση της ιστορικής μνήμης μέσα από την αναδιαμόρφωση του τοπίου»

Αφροδίτη Φουτρή

ΑΜ:1832077121

ΑΚΑΔ.ΕΤΟΣ:2018-2019

Επιβλέπων καθηγητής: Γιάννης Ζιώγας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ταυτότητα των καστρόπληκτων Θεσσαλονίκης

Εισαγωγή

1.1 Πρόταση αναδιαμόρφωσης του τοπίου

1.2 Ταυτότητα τόπου

1.3 Ιστορική μνήμη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Μεθοδολογία συλλογής και ανάλυσης δεδομένων

2.1 Οι Συμμετέχοντες

2.2 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

2.3 Ανάλυση Δεδομένων

2.4 Ευρήματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Θεωρητική προσέγγιση καλλιτεχνικών πρακτικών που διαδρούν με το κοινό και καλλιτεχνική παρέμβαση στα Καστρόπληκτα.

3.1 Η Επιτελεστική πρακτική

3.2 Η περιπατητική διαδικασία

3.3 Το Αρχείο

3.4 Η σχεσιακή διαδικασία

3.5 Η καλλιτεχνική παρέμβαση

3.6 Η καλλιτεχνική ομάδα

3.7 Η συνάντηση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 Αναστοχασμός

4.2 Συζήτηση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ευχαριστίες,

Αρχικά θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ.Γιάννη Ζιώγα για την καθοδήγηση, την υποστήριξη και εμπιστοσύνη που μου έδειξε στην πρώτη αυτή προσπάθεια να συνδιαλλαγώ με την καλλιτεχνική παρέμβαση στο τοπίο και για τη γνωριμία μου με τον κόσμο της περιπατητικής τέχνης.

Ευχαριστώ την καθηγήτρια μου κα.Ζήση για την υποστήριξη και την εμπύχωση καθ'ολη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος και τους καθηγητές κ.Σωτήρη Χτούρη και κ.Βασίλη Μπούζα για τις γνώσεις που μας μετέδωσαν, οι οποίες εμπλούτισαν την επαγγελματική μου πορεία.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τους κατοίκους των Καστρόπληκτων για τη φιλοξενία και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν στην ερευνητική διαδικασία και την καλλιτεχνική ομάδα που συνεργάστηκε εθελοντικά για την πραγματοποίηση της καλλιτεχνικής παρέμβασης.

Είμαι ευγνώμων που είχα την ευκαιρία να τους γνωρίσω και να εργαστώ μαζί τους σε ένα τόσο σημαντικό για εμένα εγχείρημα.

Τέλος, νιώθω ευγνώμων που σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου είχα συνοδοιπόρους την οικογένειά μου και ειδικά τον γιό μου Σταύρο, ο οποίος με στήριξε με την κατανόηση του σε όλη την πορεία του μεταπτυχιακού.

Περίληψη

Τα καστρόπληκτα Θεσσαλονίκης είναι μια γειτονιά παραδοσιακού χαρακτήρα από τις ελάχιστες που συναντούμε στο αστικό τοπίο που ακόμη διατηρεί το χρώμα της ιστορικής εποχής μετά την Μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών. Καθώς το τοπίο μετασχηματίζεται και νέες έννοιες όπως η άνοδος της τουριστικής επισκεψιμότητας έρχονται στο προσκήνιο της ζωής του τόπου, οι κάτοικοι καλούνται να ακολουθήσουν το σύγχρονο ρεύμα με την εγκατάλειψη των καστρόπληκτων οικημάτων τους.

Η διερεύνηση σημαντικών εννοιών όπως η ταυτότητα ενός τόπου αλλά και η σημασία ενός ισχυρού δίκτυου σχέσεων μεταξύ των κατοίκων αναδύονται από τις συνεντεύξεις των κατοίκων και αποτελούν τον κορμό για το σχεδιασμό μιας καλλιτεχνικής παρέμβασης που πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή των κατοίκων. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε 10 κατοίκους και ενοικιαστές καστρόπληκτων οι οποίοι κατέθεσαν την προσωπική τους εμπειρία σχετικά με το πώς βιώνουν την αναδιαμόρφωση του τοπίου, οι οποίες αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής κωδικοποίησης. Οι αφηγήσεις τους παρουσιάστηκαν στο κοινό στα πλαίσια μιας καλλιτεχνικής παρέμβασης που έδωσε ένα παράδειγμα για το πώς η επιτελεστική, περιπατητική τέχνη μπορεί να συμβάλει ως μια πρακτική συλλογικής συμμετοχής στη ζωή του τόπου στην αλλαγή.

Σε αυτή την εργασία επιχειρούμε να διερευνήσουμε πώς η τέχνη μπορεί να αναδείξει τις φωνές των κατοίκων της γειτονιάς και να αποτελέσει το μέσο για την εγκαθίδρυση ενός τόπου που θα συνδέσει τις σύγχρονες ανάγκες που θέτει η αναδιαμόρφωση του αλλά και την ανάγκη για τη διατήρηση της μνήμης της ιστορίας του.

Τα ευρήματα στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση του κοινού και της πολιτείας ως προς την ευαλωτότητα του πληθυσμού των καστρόπληκτων και στην ανάδειξη της φωνής των κατοίκων οι οποίοι έχουν τις δικές τους προτάσεις για το μέλλον του τόπου, μπορούν να είναι ενεργοί στις αλλαγές.

Βασικές έννοιες: Ταυτότητα τόπου ,το τοπίο ως κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, σχέσεις εξουσίας, ιστορική και συλλογική μνήμη, καλλιτεχνική παρέμβαση

Abstract

The houses on the castles in Thessaloniki are a neighborhood of traditional character from the few that we encounter in the urban landscape that still preserves the color of the historical age of the refugee camp from the historical period after the Asia Minor catastrophe and the exchange of populations. As the landscape is transformed and new concepts such as the rise in tourist traffic come to the forefront of the life of the place, residents are urged to follow the modern stream by abandoning their frightful buildings.

In this paper we will attempt to explore how art can highlight the voices of the neighborhood residents and provide the means to establish a place that will connect the modern needs of its remodeling and the need to preserve memory of his history.

The exploration of important concepts such as the identity of a place and the importance of a strong network of relations between the inhabitants emerge from residents' interviews and form the backbone for the design of an artistic intervention carried out with the participation of the inhabitant.

Interviews were conducted to 10 residents and tenants who live in houses on the castles and submitted their personal experience of how they are experiencing landscape remodeling . The interviews were analyzed by the thematic coding method. Their narratives were presented to the public in the context of an artistic intervention that gave an example of how performing, ambulatory art can contribute as a practice of collective participation in the life of the place in change.

The findings aim at raising awareness of the public and the state as to the vulnerability of the population of the scoundrels and the emergence of the voice of the inhabitants who have their own suggestions for the future of the place can be active in change.

Key words: Site identity, landscape as social and cultural capital, power relations, historical and collective memory, artistic intervention.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στην ανάδειξη της ιστορίας των καστρόπληκτων της Άνω πόλης μέσα από τη φωνή των κατοίκων της και η αποφυγή του εκτοπισμού της ιστορικής μνήμης έπειτα από την αναδιαμόρφωση του τοπίου. Η τοποθεσία που έχει επιλεγεί χαρακτηρίζεται από έννοιες ιστορικής σημασίας έτσι όπως έχουν αποδοθεί από τη δημόσια μνήμη ενώ παράλληλα αποτελεί αντικείμενο μετασχηματισμού για κοινωνικούς, οικονομικούς και αισθητικούς λόγους. Οι κατοικίες και οι υπαίθριοι χώροι της άνω πόλης της Θεσσαλονίκης που υποδέχτηκαν τους πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής χτίστηκαν κατά μήκος των τειχών και ορισμένες εφάπτονται με αυτά, τα ονομαζόμενα ως καστρόπληκτα. Σήμερα, πολλά από αυτά τα κτίσματα κατεδαφίζονται ενώ ορισμένα θα αναδιαμορφωθούν ώστε να φιλοξενήσουν πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η πρόταση αναδιαμόρφωσης του τοπίου αντιμετωπίζεται με ποικίλους τρόπους από τους κάτοικους της περιοχής. Το κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο μέσα από τις χωρικές τους διαστάσεις θα μελετηθούν ως παράγοντες διαμόρφωσης νέων πρακτικών και μιας νέας πραγματικότητας για τους δρώντες στο τοπίο.¹ Επίσης, θα μελετηθεί η ταυτότητα του τόπου μέσα από τη φαινομενολογική προσέγγιση έτσι όπως ορίζεται από τις σχέσεις της ομάδας με την προσφυγούπολη της Άνω Πόλης, οι εμπειρίες των κατοίκων και οι δεσμοί που έχουν αναπτυχθεί αναφορικά με τον τόπο. Θα επιχειρηθεί η ανάδειξη των σχέσεων εξουσίας στο χωροχρόνο μέσα από την τέχνη και την επαναοικειοποίηση τους.

Μέσα από τη μέθοδο της επιτόπιας έρευνας, τις αφηγήσεις, την αρχαιακή πρακτική, την τέχνη και τον περιπατητικό διάλογο, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια καταγραφής των

---

¹ Χτούρης, Σ.(2009). Η χωρική διάσταση του Κοινωνικού - Πολιτισμικού Κεφαλαίου. Σύγχρονα Θέματα (105), Ιανουάριος –Μάρτιος.

αφηγήσεων των κατοίκων αλλά και των υλικών τεκμηρίων της πόλης στοχεύοντας στην κατάθεση της πολλαπλής αλήθειας τους.

Οι κοινωνικές ομάδες οι οποίες συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία είναι οι κάτοικοι των καστρόπληκτων, οι επίσημοι φορείς της πόλης ως πληροφοριοδότες, η καλλιτεχνική ομάδα, οι κάτοικοι και οι επισκέπτες της πόλης που θα αλληλεπιδράσουν με αυτήν. Οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην ποιότητα των δρώντων αντικειμένων στο χώρο και την χωρική τάξη τους αλλά και την ψυχοπνευματική διάσταση αυτών, έτσι όπως ο Husserl όρισε την κατανόηση των φαινομένων μέσα από τη διαίσθηση δηλαδή από μια ανοιχτή στάση προ-στοχαστικής συνειδητότητας.²

Με αφετηρία τη θεωρία για την ταυτότητα του τόπου του E.Relph θα επιχειρηθεί η κατανόηση του τοπίου μέσα από το βίωμα, η μελέτη της αντίληψη τους για το χώρο σύμφωνα με τις προσωπικές βιωμένες τους εμπειρίες, τη διάδραση που αναπτύσσουν με τα αντικείμενα και την ποιότητα του χώρου και τις χωρικές δομές που οδηγούν σε μια συλλογική αντίληψη του χώρου. Η ανάδειξη μιας νέας ταυτότητας των χώρων απαλλαγμένη από την αυστηρότητα της δημόσιας εξουσίας με επίκεντρο το προσωπικό βίωμα αλλά και η ανάδειξη της ιστορικής μνήμης αποτελούν τους στόχους της παρούσας εργασίας. Η καλλιτεχνική παρέμβαση στοχεύει στη δημιουργία του συμβάντος εκείνου που θα αναδείξει τον κοινό τόπο μεταξύ δύο εποχών και δύο κοινωνικών ομάδων. Τον κοινό τόπο μεταξύ των εμπειριών που συμβαίνουν στον ίδιο χώρο και σε διαφορετικό χρόνο. Το τοπίο υπάρχει και ορίζεται από την ταυτότητα που του αποδίδεται. Το τοπίο μετασχηματίζεται μέσα στους χρόνους, αλλάζει χρήση, τα δρόντα υποκείμενα απομακρύνονται και έρχονται κοντά ανάλογα με το προσωπικό ενδιαφέρον. Υποκείμενα και αντικείμενα επίσης μετασχηματίζονται και ακολουθούν τη ροή του χρόνου αναζητώντας τη νέα τους ταυτότητα. Αναπτύσσουν σχέσεις, διαλόγους και αποφασίζουν από κοινού ορισμένες φορές την μετακίνηση αυτή, την αλλαγή ταυτότητας. Κάποιες φορές όμως γίνεται με βίαιο τρόπο και τότε τα σημάδια στο αντικείμενο του τοπίου, μαρτυρούνται από τα τραύματα. Στην εργασία αυτή οι συμμετέχοντες καλούνται να παρατηρήσουν, να αναδείξουν αυτά τα τραύματα, να ακούσουν τη φωνή τους και να είναι εκείνοι οι κοινωνοί αυτών των φωνών που θα τις εκφράσουν. Με έμφαση στην περίοδο που τα κτίρια κατοικούνταν και αλληλεπιδρούσαν με τους κατοίκους, η παρέμβαση στοχεύει στην ανάδειξη της σύνδεσης δύο εποχών, του χθες με το

---

² Χτούρης, Σ.(22.1.2018). Σημειώσεις από το μάθημα: Αισθητική αντίληψη του χώρου και του κοινωνικού τόπου.

σήμερα μέσα από μια αισθητική συλλογική διαδικασία, μια κατασκευή καταστάσεων, συλλογικών ατμοσφαιρών, ένα σύνολο εντυπώσεων που να καθορίζουν την ποιότητα μιας στιγμής³ και να προσεγγιστεί η λύση της συμμετοχής των κατοίκων στο σχεδιασμό του μετασχηματισμού του τοπίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ταυτότητα των καστρόπληκτων Θεσσαλονίκης

1.1 Ταυτότητα τόπου

Η ταυτότητα ενός τόπου δεν αποτελεί ένα σύνολο στατικών και αντικειμενικών χαρακτηριστικών αλλά είναι αποτέλεσμα διυποκειμενικών θεωρήσεων και διαλεκτικών σχέσεων.⁴ Ο Edward Relph διακρίνει τρία στοιχεία τα οποία καθορίζουν την ταυτότητα του κάθε τόπου.

1. Τη φυσική κατάσταση, τα σταθερά δηλαδή χαρακτηριστικά του κάθε τόπου
2. Τις φιλοξενούμενες δραστηριότητες, τις καταστάσεις και τα γεγονότα και
3. τα νοήματα που δημιουργούνται μέσα από τις ανθρώπινες ενέργειες σε κάθε τόπο.

Αναφορικά με την άνωθεν διάκριση, η ταυτότητα των καστρόπληκτων προσδιορίζεται ως:

1. Φυσική κατάσταση

Η Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης αποτελεί έναν από τους παραδοσιακούς οικισμούς της χώρας όπως άλλωστε έχει χαρακτηριστεί από το κράτος⁵ Αντιπροσωπεύει ένα τμήμα του ευρύτερου αστικού κέντρου, με κύρια χαρακτηριστικά την έντονη ιστορικότητα και τον παραδοσιακό χαρακτήρα. Τα οικήματα που αποτελούν αντικείμενο έρευνας στην παρούσα εργασία αποτελούν στην πλειονότητα τους μικρές στενομέτωπες κατοικίες εν σειρά που δημιούργησαν ένα συνεχές μέτωπο προς το δρόμο. Η μορφολογία τους, το μέγεθος και η αρχιτεκτονική τους δεν τα

---

³ Debord, G. (1998). Έκθεση περί της κατασκευής καταστάσεων. Αθήνα, Ελεύθερος Τύπος

⁴ Relph, E. (1976). Place and placelessness. London, Pion Limited

⁵ (ΦΕΚ 1979).

κατατάσσει στην κατηγορία των αξιόλογων κτιρίων της άνω πόλης. Ωστόσο στο σύνολο τους δίνουν ένα ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα στην περιοχή. Σε λιγότερες περιπτώσεις τα κτίρια είναι μεγαλύτερα, διώροφα και με κάποια προσπάθεια ογκοπλασίας των όψεων. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή το 1922, 92.000 πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη με την ανταλλαγή των πληθυσμών μέσω της Υπηρεσίας των ανταλλάξιμων. Η περιοχή της άνω πόλης πυκνοκατοικείται από τους πρόσφυγες και χάνεται ο αρχικός της χαρακτήρας, καθώς αλλοιώνεται η αρχική μορφολογία και τυπολογία των σπιτιών ενώ ταυτόχρονα το μικρό μέγεθος των κλήρων αποτελεί ίσως το κυριότερο χαρακτηριστικό της περιοχής από τότε μέχρι σήμερα. Δημιουργείται μια νέου αρχιτεκτονικού ύφους δόμηση με κτίσματα εν σειρά κυρίως ισόγεια, δομημένα με ευτελή υλικά και με μικρούς αύλειους χώρους. Τα κτίσματα αυτά ανεπίσημα ονομάζονται καστρόπληκτα καθώς ο ένας εκ των τεσσάρων τοίχων αποτελεί μέρος του Βυζαντινού τείχους που περικλείει την πόλη. Με αυτό τον τρόπο οι πρόσφυγες εξοικονόμησαν δομικά υλικά κατά την κατασκευή των οικημάτων τους.⁶

2. Δραστηριότητες, καταστάσεις, γεγονότα

Σήμερα, η γειτονιά των καστρόπληκτων τείνει να εξαφανισθεί καθώς η πρόταση για την αναδιαμόρφωση του τοπίου και η ανάδειξη των τειχών συνέβαλε στην υποβάθμιση της. Οι κάτοικοι που έχουν απομείνει είναι απόγονοι των προσφύγων του 1922 ή νέοι κάτοικοι που εμπνέονται από την ατμόσφαιρα της τότε εποχής και επιθυμούν να βιώσουν τα οφέλη που προσφέρει ο θεσμός της γειτονιάς στην ποιότητα της ζωής τους. Σύμφωνα με την παράδοση της φαινομενολογικής προσέγγισης ο τόπος καταγωγής και ο τόπος γέννησης εγγράφονται στη βιογραφία του ατόμου και θεμελιώνουν την ύπαρξη του στο χώρο.⁷ Ως προς τις δραστηριότητες, τις καταστάσεις και τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στη γειτονιά των καστρόπληκτων σημειώνεται ότι τα καστρόπληκτα εκφράζουν κυρίως τον τρόπο μιας σημαντικής περιόδου της νεοελληνικής ιστορίας και ενός ιδιαίτερου τμήματος του πληθυσμού, των προσφύγων. Κατά το 16^ο αιώνα η Α. Πόλη διαμορφώνεται σε μια τούρκικη συνοικία. Οι κάτοικοι τη συγκεκριμένη εποχή ανήκαν σε μια κλειστή οικιακή οικονομία καθώς η περιοχή βρισκόταν μακριά από το λιμάνι και θεωρείτο δυσπρόσιτη. Μετά την μικρασιατική καταστροφή το 1922, πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη με την ανταλλαγή των πληθυσμών

⁶ Διεύθυνση μελετών αρχιτεκτονικών έργων, Δήμος Θεσσαλονίκης. «Κατά μήκος των Βυζαντινών τειχών».

⁷ Ζήση, Α. (5.11.2017). Αστικοί χώροι κατοίκησης, δίκτυα κοινωνικών σχέσεων και ποιότητα ζωής. Διάλεξη στο μάθημα «Εφαρμοσμένη κλινική κοινωνιολογία και τέχνη. Βασικές έννοιες και αρχές».

μέσω της υπηρεσίας των Ανταλλάξιμων. Η περιοχή της Άνω πόλης πυκνοκατοικείται και εμφανίζονται τα καστρόπληκτα, που για λόγους οικονομίας εφάπτονται πάνω στο Βυζαντινό τοίχος. Κατά τη δεκαετία του 1960 η περιοχή αρχίζει να παρουσιάζει οικιστικά προβλήματα όπως πυκνή δόμηση, σχετική αλλοίωση του παραδοσιακού χαρακτήρα, απουσία πολεοδομικών προτύπων και η κατάσταση επιδεινώθηκε με το σεισμό του 1978 η οποία οδήγησε στην τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου και στη θέσπιση ειδικών όρων δόμησης. Η γειτονιά των καστρόπληκτων αποτελούσε επίσης ένα τουριστικό αξιοθέατο ως τόπος συνάντησης σημαντικών εποχών για τη ζωή της πόλης. Τα τελευταία χρόνια μετά την κατεδάφιση επιλεγμένων καστρόπληκτων καθώς και η διακοπή της συγκοινωνίας και το κλείσιμο των ελάχιστων επιχειρήσεων που λειτουργούσαν στη γειτονιά η επισκεψιμότητα έχει μειωθεί σε εντυπωσιακό βαθμό σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εναπομεινάντων κατοίκων.

3.Νοήματα

Ως προς τα νοήματα που αναδύονται στην περιοχή των καστρόπληκτων παρατηρείται η συνάντηση ετερογενών πληθυσμών που συμβάλλουν στην ιστορική μνήμη που εγγράφεται στους τοίχους και στο περιεχόμενο των σπιτιών αυτών. Δεν δύναται η σύλληψη του παρελθόντος εάν δεν στραφούμε στο υλικό περιβάλλον γύρω μας, στο χώρο όπου η φαντασία και η σκέψη μας είναι ανά πάσα στιγμή ικανή να ανασυνθέσει. Σ' αυτόν πρέπει να επικεντρωθεί η σκέψη προκειμένου να επανεμφανιστεί μια κατηγορία αναμνήσεων. (Halbwachs, 2013, σ.167-168). Ουσιαστικά τα καστρόπληκτα είναι μια γειτονιά συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμικών καταβολών που τα ίχνη τους εγγράφονται επάνω σε ένα σταθερό πολιτισμικό σύμβολο, τα τείχη της πόλης. Τα τείχη της ελληνιστικής και στη συνέχεια της βυζαντινής περιόδου συνδέονται, με την εποχή των πληθυσμιακών μετακινήσεων μέσα στη δημιουργία κτισμάτων που μαρτυρούν με την οικιστική προχειρότητα την άμεση ανάγκη για εγκατάσταση των προσφύγων. Η παραμέληση όμως αυτής της γειτονιάς είναι πια ευδιάκριτη σε όλη τη διαδρομή της. Τα ερειπωμένα, εγκαταλελειμμένα, μισογκρεμισμένα σπίτια και τα σημάδια της παθολογίας αντανακλούν την ψυχολογία της πολύπαθους περιοχής. Ο κόσμος αλλάζει, το εξωτερικό σκηνικό αναδιαμορφώνονται ενώ στο εσωτερικό του σπιτιού υπάρχει θλίψη και αντίδραση στην αλλαγή αυτή. Σημειώνεται επίσης, η μοναξιά αυτών των κατοίκων καθώς αισθάνονται ανήμποροι για οποιαδήποτε διεκδίκηση απέναντι στους επίσημους φορείς. Η έλλειψη επίσης, μιας συλλογικότητας που θα επέτρεπε την ανάδειξη του κοινού αισθήματος και του ανήκειν που

υποβόσκει σε κάθε κοινότητα εντείνει την απογοήτευση και τη ματαίωση. Οι κάτοικοι των καστρόπληκτων βιώνουν την ανασφάλεια σήμερα καθώς και την έλλειψη της κοινωνικής συνοχής, στοιχείο απαραίτητο για την εγκαθίδρυση του αισθήματος του ανήκειν. Δύο στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητα του τόπου της γειτονιάς των καστρόπληκτων, το Βυζαντινό τείχος και τα παραδοσιακά προσφυγικά οικήματα βρίσκονται σε σύγκρουση με στόχο τη διατήρηση εκείνου που θα αναδείξει σε μεγαλύτερο βαθμό την περιοχή τουριστικά. Σημαντικό επίσης στοιχείο της ταυτότητας του τόπου αποτελούν τα σημάδια της κοινωνικής και υλικής παθολογίας του χώρου. Καταλήψεις των σπιτιών που έχουν εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες τους, σημάδια φθοράς και βανδαλισμοί σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων αποτελούν αιτίες πρόκλησης φόβου, ανασφάλειας, κινδύνου και κοινωνικής απειλής. Η γειτονιά αποτελεί τον τόπο που ενισχύει τα αισθήματα γειτονιάς, ιδιοκτησίας και ανήκειν. Το πώς οι κάτοικοι συνδέονται με τη γειτονιά και βιώνουν την εμπειρία του χώρου διαμορφώνουν τις αντιλήψεις τους και το πώς τοποθετούνται στο χώρο σε συνάρτηση με τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των κατοίκων. Τα καστρόπληκτα δεν διατηρούνται διότι την εποχή που ορίστηκαν οι ζώνες πρασίνου δεν θεωρούνταν μνημεία. Η πρώτη προσπάθεια καταγραφής των ταπεινών κτιρίων πραγματοποιήθηκε μετά το 1983. Αυτή την περίοδο εμπλέκονται δύο Δήμοι και το ΥΜΑΘ στην υπόθεση των καστρόπληκτων.⁸

1.2 Πρόταση αναδιαμόρφωσης του τοπίου

Βασικός στόχος της μελέτης για την αναδιαμόρφωση του τοπίου ήταν η αναβάθμιση της πολύπαθους περιοχής. Για την υλοποίηση του σχεδίου πρέπει να εκπληρωθούν τρεις επιμέρους ενότητες, η ανάδειξη του τείχους, η διατήρηση της πιο πρόσφατης ιστορικής μνήμης και η δημιουργία ενός κοινόχρηστου λειτουργικού χώρου. Αναδεικνύεται έτσι το ερώτημα πώς θα επιτευχθεί η διατήρηση της ιστορικής μνήμης μέσω των κτηρίων. Πώς ορισμένα μόνο κτίρια που επιλέχθηκαν θα εκπροσωπήσουν τα χωρικά, οικονομικά και πολιτισμικά δεδομένα του χρόνου που δημιουργήθηκαν. Αρχικά αξιολογήθηκε το υπάρχον κτιριακό δυναμικό και στη συνέχεια αναζητήθηκε η δυνατότητα διατήρησης ορισμένων από τα κτίσματα. Σαν κριτήριο διατήρησης τους ορίστηκε πρώτον, η εξασφάλιση ενός δείγματος του γραμμικού οικιστικού

πυρήνα που αναπτυσσόταν ώστε να δίνεται η εντύπωση μιας ενότητας-τμήματος του προϋπάρχοντος συνόλου και κατά δεύτερο η κατάσταση διατήρησης των κτιρίων. Στην διαδικασία της επιλογής εκτός από τα κριτήρια που έθετε η αρχιτεκτονική, λήφθηκαν υπόψη και δεδομένα που σχετίζονται με την εφαρμοσιμότητα των επιλογών, δηλαδή το κόστος αποκατάστασης, διατήρησης και βιωσιμότητας των εν λόγω κτιρίων.

Το σχέδιο έχει ήδη μπει σε εφαρμογή και στόχος της ανάπλασης της περιοχής αποτελεί η ανάδειξη των Βυζαντινών τειχών και συνεπώς όλης της περιοχής. Η δημιουργία μιας νέας χωρικής αξίας που βασίζεται στην ανάδειξη της αισθητικής εμπεριέχει τη δημιουργία μιας προοπτικής που θα ενισχύσει το κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο της περιοχής μέσω της επισκεψιμότητας των τουριστών. Η αναστήλωση ορισμένων κτιρίων που προβλέπει το σχέδιο αναδιαμόρφωσης των τειχών αποσκοπεί στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης απαλλαγμένα όμως από την αυθεντικότητα της πραγματικής κατοίκησης.

Η ταυτότητα του τόπου και η κατανόηση του από τους ανθρώπους αναπτύσσεται με βάση την ποιότητα των αξιών και των αλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε αυτό τον τόπο. Το αστικό περιβάλλον δεν έχει το νόημα απλά του αρχιτεκτονικού χώρου αλλά μάλλον οι χώροι νοηματοδοτούνται από τις ενέργειες των ανθρώπων που αλληλεπιδρούν σε αυτό. Τα καστρόπληκτα ως κτίσματα κουβαλούν την ιστορία του προσφυγικού πληθυσμού, την ευαλωτότητα του αλλά και τη δύναμη της ανάγκης για επιβίωση ενώ ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία φανερώνονται τόσο στην εξωτερική όψη των σπιτιών όσο και στο εσωτερικό τους. Η πρόταση για αλλαγή του τόπου επιφέρει και μετασχηματισμό στην ταυτότητα του. Πώς τα καστρόπληκτα, γειτονιά ιστορικής σημασίας θα διατηρήσει το χαρακτήρα της ακολουθώντας τα νέα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης. Τι αντίκτυπο έχει αυτός ο μετασχηματισμός στους ανθρώπους που συνέδεσαν τη ζωή τους με αυτό τον τόπο και ποιες είναι οι αντιδράσεις τους απέναντι στις νέες συνθήκες που καλούνται να βιώσουν.

1.3 Ιστορική μνήμη

Το παρελθόν στη γειτονιά των καστρόπληκτων έχει αφήσει τα ίχνη του επάνω στον τόπο. Κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης ενός επισκέπτη στην περιοχή δύναται να βιώσει την αφήγηση της

ιστορίας αυτών των σπιτιών. Οι επισκέπτες στην άνω πόλη καταθέτουν την προσωπική τους σύνδεση με τη γειτονιά ως έναν τόπο οικείο με την προσωπική τους εμπειρία, στο βαθμό που τους επιτρέπεται να αισθάνονται κάτι παραπάνω από επισκέπτες. Η κοινωνική εμπειρία αποτυπώνεται επάνω στη στατικότητα των καστρόπληκτων, η εμπειρία των προσφύγων αποτελεί την έναρξη της ζωής αυτών των κτισμάτων. Όπως η ζωή μεταβάλλεται και εμπλουτίζεται από εμπειρίες της κοινωνικής ομάδας, έτσι και τα κτίσματα μεταβάλλονται ανάλογα προδίδοντας την ευημερία ή τη μαρασμό στην ιστορία της ομάδας. Στην παρούσα περίοδο, τα καστρόπληκτα που έχουν απομείνει μαρτυρούν την έλλειψη συνοχής, την παραίτηση και την εγκατάλειψη. Κτίσματα που έχουν κριθεί διατηρητέα στέκουν σαν ανάμνηση της ιστορίας μόνα τους στο πάρκο ενώ τα γειτονικά σπίτια γκρεμίστηκαν χάριν της εξυγίανσης του τοπίου. Το τοπίο μαρτυρά μοναξιά και εγκατάλειψη. Οι εναπομείναντες κάτοικοι της γειτονιάς δείχνουν να προσαρμόζονται στο καινούριο σκηνικό στους οποίους αναδεικνύονται συναισθήματα απογοήτευσης και παραίτησης από τη διεκδίκηση της παραμονής τους στο τόπο αυτό. Όταν μια κοινωνική ομάδα εισέρχεται σε ένα μέρος του χώρου, το μεταμορφώνει κατ'εικόνα της αλλά την ίδια στιγμή υποτάσσεται και προσαρμόζεται κι εκείνη στα υλικά αντικείμενα που της αντιστέκονται. Εγκλείεται στο πλαίσιο που έχει κατασκευάσει.⁹ Οι κάτοικοι των καστρόπληκτων δείχνει να αφήνεται στην επιρροή της αναδιαμόρφωσης του τοπίου. Ο εξευγενισμός της περιοχής, η έλλειψη οικονομικού κεφαλαίου, η αδιαφορία των αρχών αλλά και η αδυναμία της ομάδας για μια συλλογική αντιμετώπιση της πρόκλησης αποτελούν στοιχεία που χαρακτηρίζουν όχι μόνο την ομάδα αλλά και το υλικό περιβάλλον της γειτονιάς. Ο τρόπος δόμησης των καστρόπληκτων από αρχιτεκτονικής σκοπιάς μαρτυρά το παρελθόν, την εισροή των προσφύγων στην άνω πόλη. Οι μαρτυρίες των απογόνων των προσφύγων που κατοικούν έως σήμερα στα καστρόπληκτα επίσης, συνδέουν τις δύο εποχές όχι μόνο μέσα από τις αφηγήσεις τους αλλά και μέσω των προσωπικών τους συνδέσεων με τον τόπο, μέσω του τρόπου που αντιμετωπίζουν τη σημερινή κατάσταση, μέσω της θέσης που παίρνουν για τον εξευγενισμό του τόπου τους. Σύμφωνα με τον Halbwachs (2013, σ.157) η ομάδα συνειδητοποιεί τους δεσμούς με το παρελθόν μέσω του χώρου τη στιγμή που αυτοί πρόκειται να διαρραγούν. Η παρούσα περίοδος αποτελεί ένα σημείο ορόσημο για τη γειτονιά των καστρόπληκτων. Οι κάτοικοι βιώνουν την αλλαγή, την απειλή για τα σπίτια τους. Η ανάγκη να επανασυνδεθούν με τις ρίζες τους και το παρελθόν τους είναι περισσότερο έντονο σήμερα παρά οποιαδήποτε άλλη

---

⁹ Halbwachs, M.(2013).Αθήνα, Παπαζήση

εποχή. Όσο η όψη της γειτονιάς δεν αλλάζει, η κοινωνική ομάδα δεν συνειδητοποιεί κάποια αλλαγή στη ζωή τους. Το γκρέμισμα όμως των γειτονικών σπιτιών επιφέρει την αναστάτωση και την ανασφάλεια για το μέλλον όλης της γειτονιάς. Η ανάγκη για τη διατήρηση των καστρόπληκτων δεν τάσσεται υπέρ μιας ρομαντικής στάσης απέναντι στο παρελθόν αλλά αποτελεί μια ζωτικής σημασίας προτεραιότητα για τους κατοίκους. Ολόκληρη η ζωή και οι στάσεις, οι αξίες, οι συνήθειες εγγράφονται επάνω σε αυτά τα σπιτάκια των οποίων η απειλή γκρεμίζει ένα ολόκληρο οικοδόμημα κοινωνικών σχέσεων και θέτει σε αμφισβήτηση την ταυτότητα της ομάδας. Τα καστρόπληκτα αποτελούν για τους κατοίκους μέρος των αναπαραστάσεων τους για τη ζωή, αποτελούν το μέρος που συγκεντρώνει τα πολιτισμικά και ιστορικά χαρακτηριστικά από την εποχή της έλευσης των προσφύγων έως και σήμερα. Οι ερευνώμενοι, απόγονοι προσφύγων δεν έχουν μνήμες από τη ζωή των προσφύγων στα καστρόπληκτα. Οι αφηγήσεις των προγόνων τους, τους έχουν φέρει κοντά σε αυτή την εποχή ενώ η κατοίκηση στα ίδια κτίσματα με εκείνους παράγουν τις μνήμες τους για το παρελθόν της ζωής της γειτονιάς και την οικειοποίηση τους για αυτή την εποχή. Σήμερα, η αναδιαμόρφωση του τοπίου, το γκρέμισμα των καστρόπληκτων έχει ήδη μπει σε ισχύ. Ακόμη διακρίνονται επάνω στα τείχη όμως σημάδια των καστρόπληκτων (φώτο 1), έτσι που οι επισκέπτες ανακαλούν τις μνήμες των περασμένων εποχών διακρίνοντας ένα κοινωνικό ζήτημα το οποίο παραμένει άλυτο.

Φωτο 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Μεθοδολογία συλλογής και ανάλυσης δεδομένων

Στόχος της έρευνας δράσης που έλαβε χώρα στα καστρόπληκτα Θεσσαλονίκης είναι η ενδυνάμωση της κοινότητας και η ευαισθητοποίηση του κοινού και των υπεύθυνων φορέων απέναντι στο κεντρικό κοινωνικό ζήτημα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας δράσης είναι εάν (α) το τοπίο διατηρεί την ιστορική του μνήμη καθώς αναδιαμορφώνεται και (β) τι αντίκτυπο έχει η αναδιαμόρφωση του τοπίου στους κατοίκους της περιοχής.

Η παρούσα εργασία βασίζεται στην ποιοτική μέθοδο έρευνας. Το κύριο ενδιαφέρον των ποιοτικών μεθόδων εστιάζεται στην περιγραφή και κατανόηση της μοναδικότητας της ανθρώπινης εμπειρίας, της βιωματικής πραγματικότητας (του βιόκοσμου) των υποκειμένων, στην ιδιαιτερότητα της συνείδησης και των βιωμάτων του. Τα υποκείμενα της έρευνας είναι ενεργητικά και η άμεση δημιουργική τους συμμετοχή στη διαδικασία της έρευνας θεωρείται δεδομένη.¹⁰ Η κατανόηση της υποκειμενικής προοπτικής των συμμετεχόντων στην έρευνα βασίζεται σε εργαλεία όπως η αφήγηση, διαδικασία η οποία καθιστά απαραίτητη την επιλογή της μεθοδολογίας που αφήνει αρκετά ανοιχτά περιθώρια της προσωπικής έκφρασης του ερευνώμενου. Η μεθοδολογία στην οποία βασίστηκε η έρευνα στα καστρόπληκτα είναι η ερμηνευτική φαινομενολογία η οποία στοχεύει στην πληρέστερη κατανόηση του χαρακτήρα και της ποιότητας των φαινομένων όπως αυτά μας παρουσιάζονται.¹¹ Καθώς η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, έχει στόχο την διερεύνηση της εμπειρίας του συμμετέχοντα, μέσα από την οπτική των ίδιων των ερευνώμενων, η ελευθερία του συμμετέχοντα στην αφήγηση της εμπειρίας του δημιούργησε περισσότερο χώρο για κατάθεση και μοίρασμα.

2.1 Οι συμμετέχοντες:

Η επιλογή των ερευνώμενων βασίζεται στη δειγματοληψία κριτηρίου. Οι ερευνώμενοι επιλέχθηκαν με κριτήρια συνάφειας ως προς τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα. Άτομα που

---

¹⁰ Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην ψυχολογία και την εκπαίδευση. (2015), σ.15

¹¹ Willig, C. (2013). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία. Αθήνα. Gutenberg

έζησαν στα κτίρια που καταστρέφονται, που έχουν την εμπειρία του εκτοπισμού και άτομα που διεκδικούν την παραμονή τους στο τοπίο θα αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας και παράλληλα οι συνεργάτες για την ανάδειξη της φωνής του. Οι συμμετέχοντες την έρευνα είναι κάτοικοι ιδιοκτήτες ή ενοικιαστές των καστρόπληκτων, της χρονικής περιόδου που πραγματοποιήθηκε η ερευνητική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τρεις γυναίκες που νοικιάζουν καστρόπληκτα, τρεις γυναίκες που είναι ιδιοκτήτριες των κτιρίων και τέσσερις άνδρες ιδιοκτήτες. Το εύρος των ηλικιών κυμαινόταν περίπου από 25 έως 75 ετών. Η δειγματοληψία κριτηρίου εξυπηρέτησε τη σκοπιμότητα της έρευνας για την επιλογή των ερευνώμενων που είχαν άμεση σχέση με τα καστρόπληκτα. Αρχικά, η διαδικασία για τον εντοπισμό των συμμετεχόντων στην έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσα από την άμεση επαφή μαζί τους κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης μου στο τοπίο. Στη συνέχεια, ο κάτοικος Γ.Κ ο οποίος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη έρευνα με έφερε σε επαφή με τους ενδιαφερόμενους και η διαδικασία κατέστη ευκολότερη. Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν θετική στάση απέναντι στη διαδικασία και κυρίως στην ενδεχόμενη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων και την προβολή του προβλήματος που αντιμετωπίζουν. Οι περισσότεροι ελπίζουν σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κινητοποίηση των υπευθύνων για την προσωρινή στασιμότητα που παρατηρείται στο ζήτημα των καστρόπληκτων. Σημειώνονται ελάχιστες περιπτώσεις κατοίκων που τους ζητήθηκε να συμμετέχουν στην έρευνα και αρνήθηκαν. Παρακάτω παρουσιάζεται το προφίλ των ερωτώμενων που έλαβαν μέρος στην έρευνα συνοπτικά και το οίκημα με το οποίο συσχετίζονται:

Η . Ε.Π νοικιάζει το οίκημα εδώ και δύο χρόνια. Το σπίτι είναι τετρακοσίων ετών, εκατό λένε οι γείτονες. Βιώνει έντονα συναισθήματα καθώς περπατάει στα σοκάκια της άνω πόλης. Νιώθει μια βαθύτερη σύνδεση με το τοπίο την οποία δεν μπορεί να προσδιορίσει. Η επιλογή της νιώθει ότι ήταν συνειδητή. Έχει ρίζες από Μ. Ασία αλλά ποτέ δεν συνδύασε τις ρίζες της με αυτή την επιλογή της. Σημειώνει, ότι το σπίτι αυτό την βρήκε, δεν το βρήκε εκείνη.

Η κα. Ε. αγόρασε το οίκημα από πρόσφυγες έναντι μικρής ανταμοιβής. Της πρότειναν αποζημίωση για να αφήσει το οίκημα και να περιέλθει στα χέρια του Δήμου αλλά αρνήθηκε. Η αποζημίωση ήταν πολύ μικρή και δεν ήταν ικανή να της προσφέρει μια αξιοπρεπή διαβίωση. Υποστηρίζει ότι έχει επενδύσει συναισθηματικά και οικονομικά σε αυτό το σπίτι.

Λ.Κ

Ο κος. Λ. και η κα Κ. κληρονόμησαν το οίκημα από τους πρόσφυγες γονείς της. Η γιαγιά της κας Κατερίνας με την αδερφή της το αγόρασαν από την εθνική Τράπεζα αφού περιήλθε στην κατοχή της από τους Τούρκους ιδιοκτήτες του όταν έφυγαν από τη Θεσσαλονίκη με τη συμφωνία των ανταλλαγών. Τώρα έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο. Η κατάσταση του σπιτιού δεν είναι καλή και αυτό τους πονάει, όπως και ο διωγμός τους από το σπίτι τους, δεύτερη φορά για τον κύπριο κ. Λ.. Οι νομικές διαδικασίες απέφεραν κέρδος και εφόσον το σπίτι κρίθηκε διατηρητέο, δεν θα φύγουν. Κι όμως νιώθουν ότι τίποτε δεν έχει τελειώσει και δεν εμπιστεύονται πια τους φορείς και τους αγγελιοφόρους τους. Η αίσθηση τους είναι ότι πάλι κάποιος θα τους κυνηγήσει.

Γ. Κ.

Ο κ. Γ.Κ. ιδιοκτήτης του μαγαζιού και του σπιτιού, απόγονος μικρασιατών προσφύγων, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το οίκημα και το μαγαζί του εφόσον ο Δήμος τον αποζημίωσε χωρίς τη θέληση του όπως υποστηρίζει. Τα χρήματα βρέθηκαν στο υποθηκοφυλάκειο και αυτό αρκούσε για να χάσουν τα κτίσματα. Οι δικαστικοί αγώνες δεν οδήγησαν πουθενά. Αφού χαρακτηρίστηκε διατηρητέο ήταν αργά για να περιέλθει ξανά στην ιδιοκτησία του. Είναι διατεθειμένος να εργαστεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές που θα του υποδείξουν αν καταφέρει να το πάρει πίσω. Δυστυχώς πιστεύει ότι όλα έχουν τελειώσει.

Το Μακεδονικόν (1920) ήταν ο καφενές σύμβολο της περιοχής. Σε αυτό το μαγαζί ανακοινώθηκε στους κατοίκους των καστρόπληκτων ότι πρόκειται να υλοποιηθεί το σχέδιο αναβάθμισης των τειχών. Ο κος Σ. κληρονόμησε μαζί με τα ξαδέρφια του τον καφενέ από τους πρόσφυγες γονείς του. Το μαγαζί υπήρχε σαν τούρκικος καφενές από το 1915. Όταν έφυγαν οι Τούρκοι ιδιοκτήτες με την ανταλλαγή του πληθυσμού το πούλησαν στην οικογένεια του κου. Σ.

Η Μ. νοικιάζει αυτό το σπίτι από απογόνους προσφύγων. Δεν υπάρχει συμβόλαιο, έχει χαθεί με τον καιρό και το διατηρεί παράνομα. Ως μονογονεϊκή οικογένεια αντιμετωπίζει προβλήματα καθώς δεν απολαμβάνει παροχές που δικαιούται εξαιτίας της έλλειψης δικαιολογητικών. Μεγάλωσε όμως σε αυτή τη γειτονιά, προσέχει πολύ αυτό το σπίτι και θα επιθυμούσε να συνεχίσει να ζει εκεί.

Η κα. Ο. και ο κος. Θ είναι ιδιοκτήτες αυτού του οικήματος. Το κληρονόμησαν από τους γονείς της, οι οποίοι το αγόρασαν από την εθνική τράπεζα αφού περιήλθε στην κατοχή της από τους Τούρκους ιδιοκτήτες του. Η πρόταση για να παραχωρήσουν το σπίτι τους έναντι αποζημίωσης δεν τους αφορά.

Α. Β.

Το οίκημα με την αναγραφόμενη ημερομηνία 1929 ανήκει στη μητέρα του κου Α. Β. Η οποία το κληρονόμησε από τους πρόγονους της, πρόσφυγες που μετεγκαταστάθηκαν έπειτα από την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922. Όταν προτάθηκε το 1997 να αποζημιωθούν για την παραχώρηση του σπιτιού, ήταν υπέρ της πρότασης αλλά η αποζημίωση δεν αντιστοιχούσε στην αξία του σπιτιού και έπειτα πάγωσαν οι διαδικασίες. Ο κ. Α. είναι υπέρ της αναδιαμόρφωσης του τοπίου μέσα σε πλαίσια και όρια και στο ύψος της περιοχής. Είναι υπέρ της εκμετάλλευσης αυτών των οικημάτων από την πολιτεία αρκεί να μην χαθεί το χρώμα αυτής της γειτονιάς, να μην υποβαθμιστεί και να συνεχίσουν να διαμένουν όσοι το επιθυμούν αρκεί να συμμορφωθούν με τα νέα δεδομένα.

Η Σ. Κ. νοικιάζει σπίτι στην Α. Πόλη. Επέλεξε την κοντινότητα, την εγγύτητα αυτής της γειτονιάς και την αισθητική του οθωμανικού στοιχείου που τη μεταφέρει σε άλλες εποχές. Τα σπίτια των προσφύγων, τα καστρόπληκτα θεωρεί ότι μεταδίδουν ένα στίγμα αιγιματικό. Υπάρχει πια το στοιχείο της επιλογής και όχι το αναγκαίο ή το τυχαίο. Οι άνθρωποι που επιλέγουν να ζουν σε αυτή τη γειτονιά έχουν μια ιστορία να αφηγηθούν που συνδέεται με τους πρόσφυγες.

2.2 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Ως διαδικασίες παραγωγής δεδομένων ορίζονται οι ημιδομημένες συνεντεύξεις με τους κατοίκους των καστρόπληκτων και με εκπροσώπους των επίσημων φορέων της πόλης που εμπλέκονται στην ανάπλαση της περιοχής. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις που ουσιαστικά είναι ανοιχτές, ελεύθερες συζητήσεις εστιάζουν σε θεματικές που αφορούν στο μετασχηματισμό του τοπίου και στις συγκρουσιακές σχέσεις που αναπτύσσονται στα πλαίσια των νέων δεδομένων για την περίπτωση των καστρόπληκτων και θα επιχειρήσουν να αναδείξουν τη βιωμένη εμπειρία τους. Αφού δόθηκαν τα έντυπα συγκατάθεσης και ενημέρωσης για τη συμμετοχή στην έρευνα σύμφωνα με τους κώδικες δεοντολογίας των ερευνών ακολούθησε επεξήγηση σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και της καλλιτεχνικής παρέμβασης διάρκειας των συνεντεύξεων ποικίλλει καθώς το περιεχόμενο των ερωτημάτων άγγιξε σε διαφορετικό βαθμό τον κάθε ερωτώμενο. Πιο συγκεκριμένα, οι μνήμες και οι ψυχολογικοί παράγοντες οδήγησαν ορισμένους ερωτώμενους να εμβαθύνουν σε προσωπικές μαρτυρίες σε βαθμό που κατέστη δύσκολη η ομαλή διεξαγωγή της συνέντευξης. Η συναισθηματική φόρτιση κατά τη διάρκεια της εξιστόρησης δεν επέτρεπε τη διακοπή της μαρτυρίας. Αντίθετα, οι ερευνώμενοι που δήλωσαν κουρασμένοι από την όλη διαδικασία της αναδιαμόρφωσης του τοπίου επέδειξαν μεγαλύτερη συμμόρφωση στη διαδικασία και απαντούσαν ακριβώς στις ερωτήσεις αποφεύγοντας τη συζήτηση.

Οι **θεματικοί άξονες** στους οποίους βασίστηκε το ερωτηματολόγιο είναι:

A. Ταυτότητα συνομιλητή. Ποια είναι η σχέση του ερωτώμενου με το οίκημα στο οποίο διαμένει.

B. Συλλογική μνήμη. Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία κατασκευής μνημών του τοπίου, τρόποι ανάδειξης της συλλογικής μνήμης, τρόποι ανάγνωσης του παρελθόντος. Παράγοντες που συμβάλλουν στον εκτοπισμό των ιστορικών μνημών από το τοπίο των καστρόπληκτων της Άνω Πόλης.

Γ. Καθημερινές πρακτικές ατόμων. Τρόποι αλληλεπίδρασης του τοπίου με τους ανθρώπους που το περιβάλλουν. Σχεσιακές πρακτικές του σώματος με τον τόπο.

Δ. Μετασχηματισμός τοπίου. Ποια είναι η θέση του ερωτώμενου απέναντι στην πρόταση του Δήμου Θεσσαλονίκης για την αναδιαμόρφωση του τοπίου.

Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε στα παρακάτω ερωτήματα που αναφέρονται στις τρεις διαστάσεις της πρότασης για την αλλαγή του τοπίου, τη διατήρηση της ιστορικότητας του αλλά και την προσωπική άποψη των συμμετεχόντων για αυτή την αλλαγή. Η ταυτότητα του τόπου μετασχηματίζεται και μαζί και η ζωή των αλληλεπιδρώντων με αυτόν. Η έρευνα στοχεύει στην κατάθεση των προσωπικών μαρτυριών, στην ανάδειξη της ξεχωριστής ιστορίας του κάθε ερευνώμενου που όλες μαζί θα συνθέσουν μια τελική ιστορία, την ιστορία των καστρόπληκτων.

Ερωτήματα συνεντεύξεων:

A. Πώς περιήλθε στην ιδιοκτησία σας αυτό το οίκημα ή πώς επιλέξατε το συγκεκριμένο τόπο για τη διαμονή σας εάν δεν είστε ιδιοκτήτης.

B. Ποιες είναι οι δικές σας μνήμες από τη ζωή γύρω από τα κάστρα? Έχετε κάποιες προσωπικές αφηγήσεις που συνδέονται με το ιστορικό περιβάλλον της προσφυγικής ζωής στον τόπο αυτό?

Γ. Θεωρείτε ότι ο μετασχηματισμός του τοπίου όπως προβλέπεται από τους επίσημους φορείς θα αναδείξει την αισθητική και την επισκεψιμότητα του τόπου?

2.3 Ανάλυση Δεδομένων

Η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, η μετεγγραφή των δεδομένων σε γραπτό λόγο η ανάλυση των δεδομένων με τη μέθοδο της θεματικής κωδικοποίησης και ο συσχετισμός των αποτελεσμάτων με τις αρχικές θεωρητικές έννοιες αποτελούν τα επόμενα στάδια επεξεργασίας των δεδομένων.

Οι αφηγήσεις επίσης που προέκυψαν από την καλλιτεχνική παρέμβαση χρησιμοποιήθηκαν ως υλικό ανάδειξης της εμπειρίας των συμμετεχόντων καθώς θα συμβάλλουν στην αυθόρμητη ανάδυση των αναπαραστάσεων των κατοίκων για το τοπίο και τους συμβολισμούς του. Η συλλογή συμβάντων από τους συμμετέχοντες θα συνθέσουν μια ιστορία και θα παρουσιαστούν τα δεδομένα της έρευνας.¹² Η καλλιτεχνική διαδικασία αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία επιλογής, πλαισίωσης και αναπλαισίωσης νοημάτων, μια πράξη επινόησης, κατασκευής,

---

¹² Πουρκός, Α.(2015) Βίωμα και βασισμένες στην τέχνη ποιοτικές μέθοδοι έρευνας, σ.78

ερμηνείας και κατασκευής.¹³ Η όλη διαδικασία της καλλιτεχνικής παρέμβασης, αποτελεί μια διαδρομή, συνειδητοποίησης, ερμηνείας και γνώσης της πραγματικότητας μέσα από ένα συμβολικό τρόπο, ιδιαίτερα κατανοητό στο ευρύ κοινό, όπως είναι και η γλώσσα της τέχνης.

Στη συνέχεια, παρατίθενται τα αφηγηματικά κείμενα όπως προέκυψαν από τη διαδικασία των συνεντεύξεων με τους ερωτώμενους.

Κείμενα συνεντεύξεων

A.B

Οίκημα

Το οίκημα βρίσκεται στην κατοχή της μητέρας και της θείας μου οι οποίες το κληρονόμησαν από την πρόσφυγα θεία τους που το αγόρασαν όταν βρισκόταν κοντά στο χτίσιμο όταν ήρθαν με τα γεγονότα της Κωνσταντινούπολης το '18 με '21. Ο τίτλος που έχω δει με τα μάτια μου είναι από την Εθνική τράπεζα. Υπάρχει ο τίτλος ιδιοκτησίας.

Πρόταση

Είχε γίνει μια πρόταση το 1997 επί πολιτιστικής πρωτεύουσας Θεσσαλονίκης. Πριν από το 1997 μάλιστα μας είπαν ότι υπάρχει ένα τέτοιο σχέδιο, ότι έχει εξασφαλιστεί χρηματοδότηση η οποία όμως δεν προχώρησε. Εμείς ήμασταν από αυτούς που ήθελαν να αποχωρήσουν εάν βέβαια αποζημιωνόμασταν. Αλλά δεν έγινε ποτέ επίσημη πρόταση. Είχαν πάει στα δικαστήρια μάλιστα κάποιος από όσο ξέρω και σταμάτησε εκεί το θέμα. Είχαν βγάλει μια αποζημίωση ανά τετραγωνικό μέτρο η οποία είναι χαμηλότερη από ότι όριζε η αντικειμενική αξία αυτών των σπιτιών. Ο ένας τοίχος του σπιτιού είναι η μεγάλη πορτάρα, είναι καστρόπληκτο. Δεν είμαι σίγουρος εάν το σπίτι έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο. Μπορεί να είναι και γι' αυτό να μην προχώρησε το σχέδιο. Όταν θέλησα να το επισκευάσω, αποτάθηκα σε ένα αρχιτεκτονικό γραφείο και μου είπε ότι θέλει αρκετό τρέξιμο. Εμείς βέβαια, δεν θέλουμε να χαλάσουμε την όψη, μόνο το εσωτερικό θελήσαμε να αναδιαμορφώσουμε. Εγώ είμαι της άποψης ότι πρέπει να

---

¹³ Πουρκός, Α.(2015)Βίωμα και βασισμένες στην τέχνη ποιοτικές μέθοδοι έρευνας, σ.86

καθαρίσουν όλα τα σπίτια που είναι εστίες μόλυνσης, οι εγκαταλελειμμένοι , οι κατεστραμμένοι χώροι και από την άλλη τα σπίτια που είναι όπως το δικό μας να αποτελέσουν πολιτιστική κληρονομιά και να μείνουν ως διατηρητέα με ένα ξεκάθαρο πλαίσιο. Θα έπρεπε ο ιδιοκτήτης όπως συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες να μπορεί να ανακατασκευάσει χωρίς να αλλάξει την εξωτερική του όψη, αλλά να κάνει ένα σύγχρονο αποχετευτικό ή ηλεκτρολογικό δίκτυο, επισκευές πατώματος, θέματα υγρασίας που κατατρώνε αυτά τα σπίτια, δεν είναι τόσο εύκολο. Θεωρώ ότι όλα πρέπει να γίνουν ξεκάθαρα. Ότι είναι να φύγει, να φύγει. Αυτό θα το κρίνουν οι ιστορικοί και οι αρχιτέκτονες και ότι είναι όμορφο και θυμίζει αυτήν την εποχή να μείνει. Αλλά να μείνει με όρια και ξεκάθαρα πλαίσια που να μπορεί κάποιος να μείνει και να εκμεταλλεύεται. Εμείς για παράδειγμα είχαμε τον ΟΑΣΘ ή ένα προποτζίδικο. Θεωρώ ότι μπορούμε να εκμεταλλευτούμε αλλά να είναι στο ύφος εκείνης της εποχής.

Ιστορική μνήμη

Η ιστορική μνήμη μπορεί να διατηρηθεί ακριβώς γιατί υπάρχουν σπίτια που δείχνουν την ιστορία. Το σπίτι μας θα μπορούσε να είναι επισκέψιμο. Αρχιτεκτονικά δεν έχει αλλάξει κάτι. Είναι όπως ήταν τα σπίτια των προσφύγων. Το κομμάτι αυτό παραμένει όπως ήταν. Το δικό μας το παράπονο είναι ότι δεν είναι καθόλου εύκολο να το συντηρήσουμε, απαιτεί πολλά χρήματα. Με αυτό τον τρόπο που ανέφερα θα μπορούσε να μας αποφέρει ένα σημαντικό πρόσοδο και να το συντηρήσουμε στη συνέχεια. Δεν θέλουμε να γκρεμιστεί. Όλα φθείρονται με το χρόνο. Επιμένω, μπορεί να αναδειχτεί και να το βλέπει ο κόσμος. Βέβαια, δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση. Για να αναπτυχθεί κάτι ήπια τουριστικά πρέπει να έχει και τις σωστές υποδομές, Parking, φωτισμός, μονοπάτια και φυσικά συντήρηση από τους ιδιοκτήτες, από εμάς. Αλλά να είναι ξεκάθαρο το πλαίσιο. Μακάρι να γίνει...

Κα. Ο

Οίκημα

Οι γονείς μου ήταν πρόσφυγες, ήρθαν 5 ετών η μαμά και 7 ο μπαμπάς. Το σπίτι φτιάχτηκε το 1922. Το χαρτί έχει χαθεί γιατί είμαστε 4^η γενιά. Το σπίτι είναι από τα ανταλλάξιμα. Η περιοχή εδώ, που είναι τα σπίτια δίπλα στην Πορτάρα λεγόταν Εσκή Ντελίκ, δηλαδή μαύρη τρύπα.

Πρόταση

Ο δήμαρχος μας κάλεσε στο Μακεδονικόν το '71, '72 και μας είπε ότι θα μας διώξουν, θα μας αποζημιώσουν να πάρουμε σπίτια αλλού. Για οικόπεδα είπαν μη νοιάζεστε, θα σας δώσουμε εμείς. Αλλά αν δεν πάρετε αμέσως τα λεφτά να μη συμφωνήσετε. Όλη η Πολίχνη είναι για εσάς. Εμείς είπαμε: Αφού είναι δική μας η Πολίχνη, του Δήμου μας δηλαδή γιατί δεν τη ρυμοτομείτε την περιοχή να δώσετε τα οικόπεδα σε κλήρο και μετά να ζητήσουμε και τα λεφτά? Αρνήθηκαν. Επέμεναν, πρώτα να πάρουμε τα χρήματα. Μας πρότειναν πολλές φορές λεφτά για να φύγουμε αλλά είναι λίγα. Δεν μπορούμε να πάρουμε σπίτι με αυτά και αρνηθήκαμε. Εδώ όποιος μπήκε δεν μπορεί να φύγει, πληρώνουμε ΕΝΦΙΑ κανονικά. Τα σπίτια που είναι ακατοίκητα να γκρεμιστούν καλύτερα. Όσοι πέθαναν ή πήραν αποζημίωση και έφυγαν, τα παράτησαν τα σπίτια και κυκλοφορούν ποντίκια. Δεν θέλαμε να φύγει κανένας. Θέλαμε να βγει διαταγή να τα κάνουμε ένα χρώμα και να τα ομορφύνουμε. Δεν θέλουμε να φύγουμε, έχουμε τις γλάστρες μας, την ησυχία μας.

Λ.Κ

Οίκημα

Το σπίτι το κληρονομήσαμε από τους γονείς μας. Εμείς είμαστε 3^{ης} γενιάς. Έχουμε καταγωγή από τη Ραιδεστό. Έχει κριθεί διατηρητέο γιατί στο εσωτερικό του είναι όπως ήταν τα Τουρκόσπιτα και απέχει 10 μ. από το τείχος.

Πρόταση

Η πολιτική τους είναι να καθαρίσουν τα κάστρα. Αλλά με όλο το σεβασμό προς την ιστορία, εδώ έμεναν Τούρκοι. Όταν ήρθα εγώ και άρχισε ο αγώνας επί πολιτιστικής πρωτεύουσας. Άλλοι πήραν σπίτια, έφυγαν. Όταν άρχισε αυτό το πράγμα το '90 είχε γέρους εδώ και ο τρόπος που το σέρβιραν οι αρχές, ψυχολογικός πόλεμος που λένε, ορισμένοι γέροι συγχωρέθηκαν πρόωρα. Κάπου οι δικοί μας δεν είναι σωστοί. Λέγαν διάφορα. Στεναχωρήθηκαν αυτοί. Εξαφανιζόλ που λένε πήγαν προς το θάνατο. Η ιστορία δεν είναι σαλάμι να το κόβεις. Έπρεπε λέει τα σπίτια να αξιοποιηθούν, να φύγει ο κόσμος από εδώ, όπως και έχει γίνει για να έχει ζωή. Εδώ όλα έχουν

νεκρώσει. Εδώ υπήρχε ένας φούρνος, ήρθαν το γκρέμισαν και δεν καθάρισαν, τα άφησαν έτσι. Κατέρρευσαν από τις βροχές. Δεν ενδιαφέρθηκαν για το δικό μας το σπίτι που είναι κολλητά.

Ιστορική μνήμη

Δυστυχώς εμείς οι Έλληνες την ιστορική μας μνήμη, την αλλοιώνουμε ενώ οι ξένοι την αναδεικνύουν. Πρέπει να ακούσουμε τους Τούρκους που γράφουν την ιστορία μας. Εδώ ήθελαν να κάνουν λαϊκή γειτονιά όπως στη Λευκωσία. Εγώ από εκεί κατάγομαι, από την Κύπρο. Λέγαν ότι αν πάρουν επιδότηση από το ΕΣΠΑ θα κάνουμε ένα μέρος που θα είναι οι καλλιτέχνες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αυτό ήταν το πρόγραμμα. Αλλά τώρα έχουν ξεθωριάσει όλα. Όταν ζεις σε ένα μέρος και υπάρχουν τα μέσα για να δημιουργήσουν ένα ζωντανό μέλλον, αυτό είναι καλό. Εδώ υπήρχε κοινωνική ζωή και μετά άρχισε η ερείπωση με την πολιτική των καστρόπληκτων. Άμα, δεν υπάρχει ανάλογη πολιτική, αν έδιναν τα μέσα να φτιαχτούν τα σπίτια, να μείνει ο κόσμος εδώ, να υπάρχει κάτι ζωντανό. Να υπάρχουν οι προϋποθέσεις, να μπορεί να ζει εδώ ο κόσμος τώρα όπως έχουν γίνει τα πράγματα...έχουν απονεκρωθεί όλα. Όταν ήρθα από την Κύπρο έλεγα ότι ήμασταν Τουρκόπληκτοι , τώρα και καστρόπληκτοι.

Μ.

Οίκημα

Το σπίτι το νοικιάζω, αυτά όλα τα σπίτια, είναι παράνομα, το ξέρεις...Το νοικιάζω από έναν απόγονο πρόσφυγα, αλλά δεν υπάρχει συμβόλαιο, δεν υπάρχουν χαρτιά να αποδείξω που μένω κι έτσι δεν έχω τη δυνατότητα να πάρω κάποιο επίδομα. Είναι όλα πολύ όμορφα σπίτια, αλλά πολύ δύσκολα στη συντήρηση τους για όλους. Αυτοί που τα νοικιάζουν δυστυχώς δε νοιάζονται. Παίρνουν το ενοίκιο και εάν θέλουν οι ενοικιαστές ας το φτιάξουν. Εγώ όμως γεννήθηκα σε αυτή τη γειτονιά και μου αρέσει να το περιποιούμαι με λουλούδια κλπ.

Πρόταση

Το κακό είναι ότι με την πρόταση που έγινε, πολλοί έφυγαν, παράτησαν τα σπίτια τους και έχουν γεμίσει βρωμιές.

Σ.Κ.

Οίκημα

Το σπίτι το νοίκιασα όταν ήρθα στη Θεσσαλονίκη για ένα δίμηνο και έψαχνα σπίτι στην Α.Πόλη. Η Άνω Πόλη συνδυάζει την αισθητική του χωριού, το πλακόστρωτο, την ησυχία, τα χαμηλά σπίτια, τις εξωτερικές αυλές και την κοντινότητα, την εγγύτητα με τους γείτονες. Αυτό συνδυάζεται με το να είσαι με τα πόδια στην πόλη ανά πάσα στιγμή.

Ιστορική μνήμη

Αυτό που βλέπω περισσότερο είναι το Οθωμανικό στοιχείο. Όσον αφορά στα κάστρα και στη γύρω περιοχή που βρίσκονται τα σπίτια των προσφύγων, βλέπω μια περιοχή όπου υπάρχει ο άνθρωπος σαν μέσα σε φυσικά στοιχεία και αναρωτιέμαι για την ταυτότητα αυτών που ζουν μέσα σε αυτά και πως περνούν από χέρι σε χέρι. Η παρουσία κάποιων ενεργειών κάποιων ανθρώπων πάντα αφήνει κάποιο στίγμα στον τόπο. Αυτό διαρρέεται στην ατμόσφαιρα, όχι σαν κάτι φορτικό αλλά αινιγματικό. Είναι ένας τόπος που δεν χρειάζεται να ξεχαστεί. Μπορεί παλιά οι άνθρωποι που ήρθαν εδώ να μην ήταν από επιλογή, αλλά αυτό έχει αλλάξει. Και όσοι μένουν εδώ το έχουν επιλέξει, δεν μένουν τυχαία.

Πρόταση

Αυτή η πρόταση είναι στο πλαίσιο του εξευγενισμού των πόλεων ακριβώς για να είναι ελκυστική στα μάτια των πολλών. Γιατί όμως το βλέμμα των πολλών να είναι πιο σημαντικό από το βλέμμα των λίγων? Και όταν λέω λίγους δεν εννοώ μια ολιγοκρατία βλεμμάτων, μιλάω για ανθρώπους που πραγματικά εκτιμούν την ταυτότητα του παρελθόντος. Αυτό που έγινε όχι κατά λάθος σε μια περίοδο από κοινωνικοοικονομική ανάγκη, που χτίστηκαν σπίτια πάνω στα κάστρα, να εφάπτονται πάνω στα τείχη για να εξοικονομήσουν χρήματα από έναν τοίχο. Οπότε εγώ δεν θέλω να βλέπω τον καθαρό τοίχο. Έτσι κι αλλιώς υπάρχουν στην πόλη της Θεσσαλονίκης τόσο πολύ τα τείχη που δεν χρειάζεται να βλέπω κι άλλα. Μου δίνει πρόσθετη αξία να βλέπω τα σπίτια να εφάπτονται και το λέω και ως έχοντας υπάρξει τουρίστρια σε αυτή

την πόλη. Αν η πολιτεία έχει χρήματα να διαθέσει για τον εξευγενισμό της πόλης ας τα δώσει στους ιδιοκτήτες να αναβαθμίσουν τα σπίτια τους, όχι να φύγουν. Αγαπημένη μου διαδρομή είναι αυτή των καστρόπληκτων. Μου θυμίζει ένα κυκλαδίτικο σοκάκι. Η Α. Πόλη με βγάζει από την πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι ότι ζούμε σε ένα ουμανιστικό τοπίο, με μεγάλα κτίρια και τράπεζες. Αυτό συμβαίνει στον κάτω κόσμο. Εδώ, στον πάνω κόσμο είναι πιο εύκολο να συνδεθείς με στοιχεία όπως τα χρώματα, ο ουρανός, τα πουλιά, η πέτρα ακόμη και αν είναι φαγωμένη από τις βροχές. Η Α. Πόλη έχει πολλά πρόσωπα γιατί οι άνθρωποι φροντίζουν να δώσουν στην πρόσοψη του κτιρίου τους μια ταυτότητα.

Ε. Π.

Οίκημα

Το σπίτι το νοικιάζω, η σπιτονοικοκυρά μου λέει ότι το σπίτι είναι 400 ετών και βρίσκεται στην οικογένεια της τότε. Οι γείτονες λένε ότι είναι 100 ετών. Δεν γνωρίζω ποια είναι η αλήθεια. Το σπίτι ήταν εγκαταλελειμμένο δύο χρόνια και εγώ το επισκεύασα. Ήταν ένας ξένος πιο πριν εδώ και το άφησε να ρημάξει. Είμαι από Θεσσαλονίκη. Από μικρή ερχόμασταν εδώ βόλτα και έλεγα ότι αν ποτέ μείνω μόνη μου θα αναζητήσω ένα σπίτι σε αυτή την περιοχή. Για μένα είναι το πιο όμορφο μέρος στην πόλη. Είναι γραφικό, ήσυχο, έχεις ηρεμία και ταυτόχρονα είσαι στην πόλη σε 10'. Το σημαντικότερο είναι ότι βρίσκονται εδώ αυτά τα σπίτια, τα καστρόπληκτα. Αυτά που μου αναδύονται δεν είναι μνήμες αλλά συναισθήματα. Νιώθω αγαλλίαση, ηρεμία ψυχής, δεν ταξιδεύω πίσω στο χρόνο αλλά σε μια καθαρότητα. Ίσως αυτό που μου βγαίνει έχει σχέση με τις ρίζες μου που είναι από Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη. Αγαπημένη μου περιοχή είναι αυτή που έχει επιλεγεί για αναδιαμόρφωση.

Πρόταση

Τώρα έμαθα για την αναδιαμόρφωση αυτού του τόπου. Εγώ δεν θα το έδινα το σπίτι μου. Δεν μπορώ να φανταστώ την περιοχή χωρίς τα καστρόπληκτα. Δεν δίνουν μόνο τα τείχη ομορφιά. Όλο μαζί χτίζεται το τοπίο.

Ιστορική μνήμη

Δεν είμαι πολύ της ιστορίας. Την έμαθα μόνο μέσα από το σχολείο. Θεωρώ ότι την ιστορία πρέπει να τη μαθαίνουμε με άλλους τρόπους, όπως μέσα από την τέχνη ας πούμε. Θα μου κινούσε περισσότερο το ενδιαφέρον εάν έβλεπα μια καλλιτεχνική δράση με θέμα την ιστορία αυτών των σπιτιών.

Κα.Ε.

Οίκημα

Έμαθα ότι πουλάνε ένα σπίτι πολύ φτηνά, 3.5 εκατομμύρια τότε. Το πήρα, είπα ας βρίσκεται. Δεν με ευχαριστεί που μένω εδώ γιατί δεν έχω κόσμο γύρω μου. Όλα είναι άδεια εδώ γύρω. Έφυγαν, γέρασαν, αυτοί που είναι εδώ δεν τα έδωσαν. Τα ζήτησαν αλλά δεν τα έδωσαν. Που να πάνε? Εμένα μου έδωσαν 15.000 ευρώ για να φύγω από το σπίτι. Εγώ έχτισα, πέρασα πόρτες, παράθυρα. Δεν ήταν σπίτι, το τι ξόδεψα, έφτιαξα αυλή, αποθήκη, τι να σου πω τι μας στοίχησε...

Πρόταση

Σπουδαίο τοπίο έκαναν, τι να σου πω...όλα γκρεμισμένα είναι..ότι έμεινε είναι χειρότερα κι από το δικό μου. Μόνο κάτι γρασίδια έβαλαν για να πηγαίνουνε τα ζώα. Προσφυγικά σπίτια έχουν μείνει αλλά είναι ερείπια. Εγώ μετάνιωσα που έμεινα εδώ, τώρα είμαι μόνη μου. Δεν μπορώ να το πουλήσω κι αυτό. Το καπάρωσα με κάποιο τρόπο αλλά δεν έχω κάποιο χαρτί.

Κα.Σ

Οίκημα

Η γιαγιά του άνδρα μου είχαν το απέναντι που ήρθαν από τη Μ. Ασία. Μετά ήρθαν εδώ. Το σπίτι αυτό είναι ανταλλάξιμο. Το σπίτι αρχικά είπαν ότι θα το έπαιρναν. Μετά κρίθηκε διατηρητέο. Δεν ξέρω κατά πόσο ισχύει ή άλλαξε πάλι κάτι. Αυτά που είναι 30μ.απο τα κάστρα δεν θα τα πειράζουν είπαν. Τα σπίτια λίγο πάντως θα πέσουν.

Ιστορική μνήμη

Δεν υπάρχει. Τα αφήνουν και καταστρέφονται όλα. Ποια ιστορική μνήμη? Τα σπίτια που είναι με μαγαζαντί βυζαντινής αρχιτεκτονικής δείχνουν την ιστορία αυτού του τόπου αλλά λίγο λίγο καταστρέφονται. Σαν κάτοικος θέλω να παραμείνει ως έχει, να την προσέξουν, να την αναβιώσουν, να παραμείνουν τα σπίτια στα τείχη αλλά να μπορώ να τα συντηρήσω, να έχω μια ευκολία, να πάρω κάποια χρήματα, να βοηθήσει κάποιος. Επίσης, δεν δίνει κανείς μια εξήγηση. Μπορείς να χτίσεις, μπορείς να το κρατήσεις, πώς να το φτιάξουμε... Δεν πρόκειται να γίνει αυτή η αναδιαμόρφωση. Θέλουν λέει να κάνουν κι άλλη διάνοιξη, για ποιο λόγο? Τόσα χρήματα ήρθαν και δεν έγινε τίποτα.

Γ. Κ

Οίκημα

Ήμουν ιδιοκτήτης του σπιτιού και του μαγαζιού που είναι δίπλα στην πορτάρα. Τώρα το πήρε ο Δήμος. Αυτό ξεκίνησε από τα πολύ παλιά χρόνια που ήταν να κάνουν ρυμοτομία την Α. πόλη και από τότε δεν έδιναν άδειες να χτιστούν τα σπίτια. Το 1984 βγήκε η απόφαση από το κράτος ότι πρέπει να αποζημιωθούν τα σπίτια και βγήκε η απόφαση για αναγκαστική απαλλοτρίωση, δηλαδή να γκρεμιστούν. Έτσι βγήκε μια αρχική τιμή-αποζημίωση για κάθε σπίτι ανάλογα με τα τετραγωνικά μέτρα. Από τότε ξεκίνησε μια διαμάχη μεταξύ ελληνικού δημοσίου και των καστρόπληκτων. Άλλοι το τρενάρανε, άλλοι το κυνηγήσανε, άλλοι το παρατήσανε στα μέσα του χρόνου και πήρανε τα χρήματα. Στο δικό μας το σπίτι ο πατέρας μου αντιδρούσε στην απαλλοτρίωση όμως από τη στιγμή που τα χρήματα μπήκαν στο ταμείο παρακαταθηκών και δανείων σημαίνει ότι το κράτος τα έδωσε, τα πήραμε. Μετά από λίγο καιρό άλλαξε η απόφαση και 19 οικήματα κρίθηκαν διατηρητέα, μέσα σε αυτά και το δικό μας. Έτσι κάναμε δικαστήριο να ανακαλέσουν την απόφαση. Αφού δεν θα τα γκρεμίσουν εμείς γιατί να φύγουμε? Από το 1984 έως το 2011 δεν έκαναν τίποτα. Εμείς είχαμε πάρει τα χρήματα και δεν μπορούσαμε να κάνουμε πίσω. Αν και ήμασταν πρόθυμοι να διαμορφώσουμε το σπίτι όπως μας το ζητούσαν. Ακόμη και τώρα αν μου το ζητήσουν θα το κάνω. Εκεί γεννήθηκαν οι πρόγονοι μου εκεί κι εγώ. Ο παππούς ήρθε από τη Μ. Ασία, το αγόρασε το 1933 από την εθνική τράπεζα που το είχε πάρει

από Τούρκους. Για να αλλάξει κάτι τώρα πρέπει να πάμε στον Άρειο Πάγο και να περιμένουμε να αλλάξει ο νόμος από την Βουλή.

Πρόταση

Το σπίτι μας θα το έκαναν κοινωνικό παντοπωλείο. Στο μεταξύ έμαθα ότι μετά θα το κάνουν κέντρο εξυπηρέτησης τουριστών αλλά για οικονομικούς λόγους το αναβάλανε. Από τα τέλη του 2017 που παρέδωσα το οίκημα στο Δήμο Θεσσαλονίκης μέχρι τώρα δεν έχει γίνει τίποτα. Η κατάσταση χειροτερεύει γιατί εφόσον δεν συντηρείται θα πέσει από μόνο του. Εγώ ήμουν μέσα, το συντηρούσα, το πρόσεχα και ήταν ας πούμε σε καλή κατάσταση. Όχι τέλεια αλλά σε καλή. Είναι οι αναμνήσεις, η ζωή μου, η γειτονιά. Η περιοχή τώρα έχει υποβαθμιστεί πάρα πολύ γιατί φύγαμε εμείς, κόπηκε το 23, έφυγε το Μακεδονικόν που ήταν γνωστό και τραβούσε κόσμο, τώρα ένας τουρίστας δεν αξίζει να πάει εκεί πέρα. Επίσης, όλα αυτά τα σπίτια από το 1984, φεύγουν οι ιδιοκτήτες και σε αυτό το διάστημα μπαίνουν ξένοι, Βούλγαροι, γύφτοι, ναρκομανείς και κλέφτες, έβαζαν φωτιά και κάποια κήκαν. Το μόνο που έχει κερδίσει είναι ένα μεγάλο parking και ένα πάρκο που έχει υποβαθμιστεί γιατί δεν του δίνουν σημασία.

Ιστορική μνήμη

Αν έδειχναν ενδιαφέρον και δεν έδιναν τα χρήματα αριστερά και δεξιά ίσως γινόταν κάτι. Τώρα έπεσε μαράζι σε αυτή τη γειτονιά. Οι άνθρωποι αν δεν έχουν οικονομικούς πόρους δεν θα γίνει τίποτα. Σε όλο το ελληνικό κράτος κάτι δε λειτουργεί σωστά. Εγώ νομίζω ότι χρειάζεται ένα κονδύλι από την Ε.Ε να γίνει πολιτιστική γειτονιά όπως έγινε στις Συκιές. Λυπηρό μεν αλλά δεν γίνεται τίποτα. Μέλλον δεν υπάρχει χωρίς παρελθόν. Αν δεν έχουμε μνήμες, δεν έχουμε μέλλον. Εγώ είμαι διατεθειμένος να κάνω το σπίτι όπως θέλουν. Εάν δεν έχουν αυτοί λεφτά θα βρω εγώ και θα γίνει

Κ.Σ.

Οίκημα

Ήταν πρόσφυγες όλη η οικογένεια μου. Ο καφενές ήταν της γιαγιάς μου. Αυτό μέχρι το 1912 ήταν τούρκικος καφενές. Με την απελευθέρωση το πούλησε σε Έλληνα και έφυγε. Το 1946 το αγόρασε η γιαγιά μου και από τότε με 2 θείους μου το δουλεύουνε και έφτασε σε 50% από τη μητέρα μου. Οι γονείς μου ήταν πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη. Αυτό δεν ήταν ανταλλάξιμο. Ήταν τούρκικη ιδιοκτησία. Τα άλλα ήταν παράνομα ή ανταλλάξιμα. Εγώ πήρα τον τίτλο από τον πατέρα μου, το γκρέμισα και έφτιαξα μια μονοκατοικία. Αυτός ο καφενές υπήρχε πριν από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, είχε αυτό εδώ και δίπλα ήταν μια παραγκούλα και κάτι άλλα σπίτια τούρκικα. Μια παρέμβαση που έκανα εγώ ήταν που έκλεισα την αυλή. Η ταμπελίτσα είναι όπως ήταν από το θείο μου και κάτι άλλοι βοηθητικοί χώροι. Αυτό χαρακτηρίστηκε από το '92-'94 κάπου σαν χώρος πρασίνου. Από εκεί που είναι κολλημένα είναι καστρόπληκτα. Από το Δήμο Θεσσαλονίκης και το Δήμο Συκεών ξεκίνησαν προγράμματα από την Ε.Ε. Δόθηκαν κονδύλια που άλλα αξιοποιήθηκαν και άλλα χάθηκαν. Δύο και τρεις φορές έχουν αποζημιωθεί με πρόγραμμα για εργατικές κατοικίες ή με λεφτά για να πάρουν άλλα διαμερίσματα. Όσοι δεν είχαν λεφτά για να συμπληρώσουν να πάρουν άλλο διαμέρισμα μείνανε εδώ. Ακόμη παραμένουνε. Άνθρωποι τρεις και πέντε φορές ήρθανε να τους καταγράψουνε και τους ξαναγράψανε γιατί δεν τολμούσανε να τα ρίξουνε. Έχει κριθεί κάτι σαν διατηρητέο ο καφενές μας και ελέγχεται. Αυτό μπορεί να νοικιαστεί και να λειτουργήσει με τέσσερις τρόπους. Σαν αναψυκτήριο, σαν αίθουσα για εκδηλώσει, εντευκτήριο, πολιτιστικός χώρος. Εμείς σαν αναψυκτήριο θέλουμε δηλαδή όχι ταβέρνα να έχει ψησταριές και τέτοια . Μπορεί να έχει κρύα φαγητά όπως ξεκίνησε ο τοίχος τοίχος από κει μεριά και θέλει και κάποια ανακαίνιση αλλά περνάει πρώτα από την 9^η εφορεία αρχαιοτήτων, να ελέγξουν, να δουν τη στατικότητα, να διατηρηθούν οι δομικές προδιαγραφές που προβλέπουνε και τι στοιχεία πρέπει να κρατηθούνε. Παλιά κατά καιρούς ο Δήμος όταν ήθελε να ενημερώσει μαζευτόντουσαν είτε εδώ είτε στην ταβέρνα πριν από τη Μονή Βλατάδων.

Πρόταση

Η πρόταση ήτανε και είναι κάτι καλό γιατί οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων δεν ήταν ιδανικές ούτε με τα σημερινά και με κάποια κοντινότερα χρόνια ήταν ανθυγιεινό, υπήρχε υγρασία κοντά στο κάστρο, δεν μπορώ να πω ότι... Ζούσανε παιδιά ας πούμε για να τα ζεστάνουνε, δεν ζεσταινόταν όλο το σπίτι, υπήρχε πρόβλημα, το δίκτυο αποχέτευσης, υπήρχαν βόθροι. Τα σπίτια είχαν υλικά που τα είχαν πάρει από το κάστρο, ας το πούμε το είχαν

κανιβαλήσει. Κάναν τρύπες στο κάστρο για να συντηρήσουν το σπίτι και διαρκώς πάλευαν για να μην γκρεμίσει γιατί ήταν εργατοϋπάλληλοι, δεν ήταν υψηλού εισοδήματος.

Ιστορική μνήμη

Μπορούσαν να αφήσουν δυο-τρία σπίτια ανά τακτά χωρικά διαστήματα στα οποία όμως πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις για να τα κρατήσουν. Εδώ υπήρχε ένας φούρνος, το κρατήσανε, το οποίο έπεφτε από μόνο του, ήταν φύλλο και φτερό από την αρχή. Άλλα σπίτια να τα κρατήσουν, αν δεν κάνεις παρέμβαση, δεν γίνεται τίποτα. Δηλαδή και στην Πράγα που έχει το χώρο των Αλχημιστών, εκείνα τα χαμηλά τα σπιτάκια, έκαναν έντονη παρέμβαση, τα διατηρήσανε αλλά με καινούρια υλικά. Τα υπόλοιπα πρέπει να γίνουν με διαμόρφωση πρασίνου, χώρος περιπάτου, κίνησης. Εδώ γκρέμισαν κάποια, έκαναν πάρκα στη Μονή Βλατάδων κι εδώ και στένεψαν τον δρόμο και Ι.Χ. με Ι.Χ. πρέπει να προσέχουν όχι λεωφορείο που πηγαινοερχόταν. Ποντίκια ή αρουραίοι υπάρχουν σε όλα που ήταν κολλημένα. Όταν εμείς το σπίτι που ξεκινήσαμε να το φτιάχνουμε, είχε έρθει η γυναίκα μου κι έβλεπε, βλέπαμε τόσα ποντίκια που ήταν και μια γειτόνισσα που είχε 8-9 γάτες και της κάναμε πρόταση να βάλει τις γάτες να το καθαρίσουν. Τα σπίτια παλιά...Κυκλοφορούσανε...Όχι ασύνηθες φαινόμενο. Κι όπου δεν υπήρχε αποχέτευση, τα νερά, όλα κυκλοφορούσαν κι οι βόθροι γεμίσανε και στους δρόμους έβλεπες. Με την πρόταση συμφωνώ υπό προϋποθέσεις όχι κάτι που έλεγε π.χ. το ΚΚΕ να διατηρηθεί όπως ήταν. Καταδίκασαν δηλαδή τους ανθρώπους όχι πολίτες κατωτέρας, υπό κατωτέρας. Συνθήκες απαράδεκτες. Όλοι το όνειρο τους ήταν τα παιδιά να μεγαλώσουν, να μπορέσουν να φύγουνε και οι άλλοι να μείνουνε για τη συνέχεια της προσφυγικής που δεν ήταν προσφυγική, αυθαίρετα ήταν...Πριν κάνουνε κάποιο σχέδιο, είχαν έρθει, δεν είχαν λεφτά να πάνε κάπου αλλού να χτίσουνε και βρήκαν έτοιμα. Ένα ντουβάρι σίγουρα, υλικά πέτρες που συμπληρώνανε τους τοίχους, λαμαρίνες και στη συνέχεια διαρκή αγώνα να κρατηθούνε. Οι δρόμοι γενικότερα, καταστήματα δεν υπήρχανε. Συγκοινωνία ήταν μέχρι εδώ, το 23, το παλιό τέρμα Ακροπόλεως. Από κάτω μέχρι εδώ. Εγώ θυμάμαι, δημοτικό δηλαδή το '58-'59-'60 κάπου εκεί στρώθηκε ασφαλτος και δόθηκε λεωφορείο. Εδώ κι ενάμισι χρόνο είπαν να μην έρχεται αστικό λεωφορείο και όλοι αυτοί οι κάτοικοι να μην εξυπηρετούνται. Όλη αυτή η περιοχή δεν εξυπηρετείται και πρέπει να κατεβαίνουν στον πλάτανο, εκεί δεξιά που στρίβει και μετά να έρχονται προς τα εδώ. Μια εκκλησία υπήρχε για όλη αυτή την περιοχή και μετά έγιναν και κάποια μαγαζιά κυρίως

ταβέρνηες. Η αξιοποίηση της Άνω πόλης ξεκίνησε με τη Μελίνα Μερκούρη που σε συνεργασία με τον καθηγητή Μιτσόπουλο έκανε τομές και δεν άφησαν να γίνουν τα μέγαρα, τα κουτιά. Έδωσε πρότυπα για οικιστική ανάπτυξη. Διατηρητέα οικοπέδα που κι ας ήταν μικρά ήταν άρτια. Υπήρχε η ένωση πολιτών Άνω πόλης που τότε εμφανιζόταν τότε δεν εμφανιζόταν, δεν ήταν σε μια πιο μόνιμη βάση να αναπτύξει και πολιτιστική δράση και να αναλάβει και την αντιπροσώπευση. Δεν είχε άλλη δομή πιο συνεκτική για να δώσει τα καθημερινά προβλήματα, να δώσει ξεκάθαρη εικόνα στους παραπάνω. Κι ανέκαθεν οι δήμοι δεν είχαν πραγματικό ενδιαφέρον. Μονάχα στις εκλογές ερχόντουσαν και δεν το βλέπανε σαν προοπτική για ανάπτυξη. Τώρα όλα έχουν παγώσει.

Αφού ολοκληρώθηκε η διαδικασία της καταγραφής των αφηγήσεων, ακολούθησε η διαδικασία της ανάλυσης τους κάθετα, εντός της κάθε μία συνέντευξης και οριζόντια συσχετίζοντας τις μεταξύ τους. Παρατηρήθηκε ότι οι κάτοικοι μεγαλύτερης ηλικίας στάθηκαν περισσότερο στο γεγονός της εγκατάλειψης και του μαρασμού που διαφαίνεται στον τόπο ενώ οι πιο νέοι κάτοικοι επέδειξαν μεγαλύτερο ενθουσιασμό για μια ενδεχόμενη αλλαγή αλλά και την προθυμία από τη δική τους πλευρά για ανάληψη δράσης. Από την ανάλυση αυτή προέκυψαν τα ακόλουθα θέματα που αποσκοπούν στην ένωση των νοηματοδοτήσεων των μαρτυριών από τους κατοίκους. Αναδύθηκαν τέσσερα κύρια θέματα που αφορούν τις ανάγκες του τόπου όπως η φροντίδα για το περιβάλλον, η ανάπτυξη περιβαλλοντικών πρακτικών που θα απομακρύνει τις εστίες μόλυνσης στη γειτονιά από τα εγκαταλελειμμένα κτίσματα, η ανάγκη για να μείνει ο τόπος και η ιστορία του στις μνήμες μας αλλά και οι ανάγκη για μια φροντίδα και ένα νοιάξιμο από τους υπευθύνους φορείς για αυτό τον τόπο. Επίσης, από την ανάλυση των δεδομένων των κειμένων προκύπτει η προθυμία των κατοίκων να συμβάλλουν στην αναδιαμόρφωση του τοπίου όπως προτείνεται αλλά με προϋποθέσεις που αφορούν τις ανάγκες που προαναφέρθηκαν.

Κύρια θέματα:

Κύριο θέμα 1: Αναγκαιότητα για την περιβαλλοντική εξυγίανση του τοπίου

Κύριο θέμα 2: Αναδιαμόρφωση του τοπίου με προϋποθέσεις

Κύριο θέμα 3: Αναγκαιότητα διατήρησης της ιστορικής μνήμης

Κύριο θέμα 4: Εγκατάλειψη

Ενοποίηση θεμάτων:

Από τον εντοπισμό των κύριων θεμάτων προκύπτουν τα εξής κοινά σημεία αναφοράς που αφορούν στη δημιουργία των ενοτήτων που σχετίζονται με την αναδιαμόρφωση του τοπίου και τη διατήρηση της ιστορικής τους μνήμης. Οι δύο κύριες ενότητες από την άνωθεν ανάλυση αφορούν στις ανάγκες των κατοίκων και στις προϋποθέσεις που θέτουν σχετικά με τις επικείμενες αλλαγές στον τόπο τους.

Ενότητα 1^η: Ανάγκες(θέματα 1, 3 και 4)

Ενότητα 2^η : Προϋποθέσεις(θέμα 2)

2.4 Ευρήματα

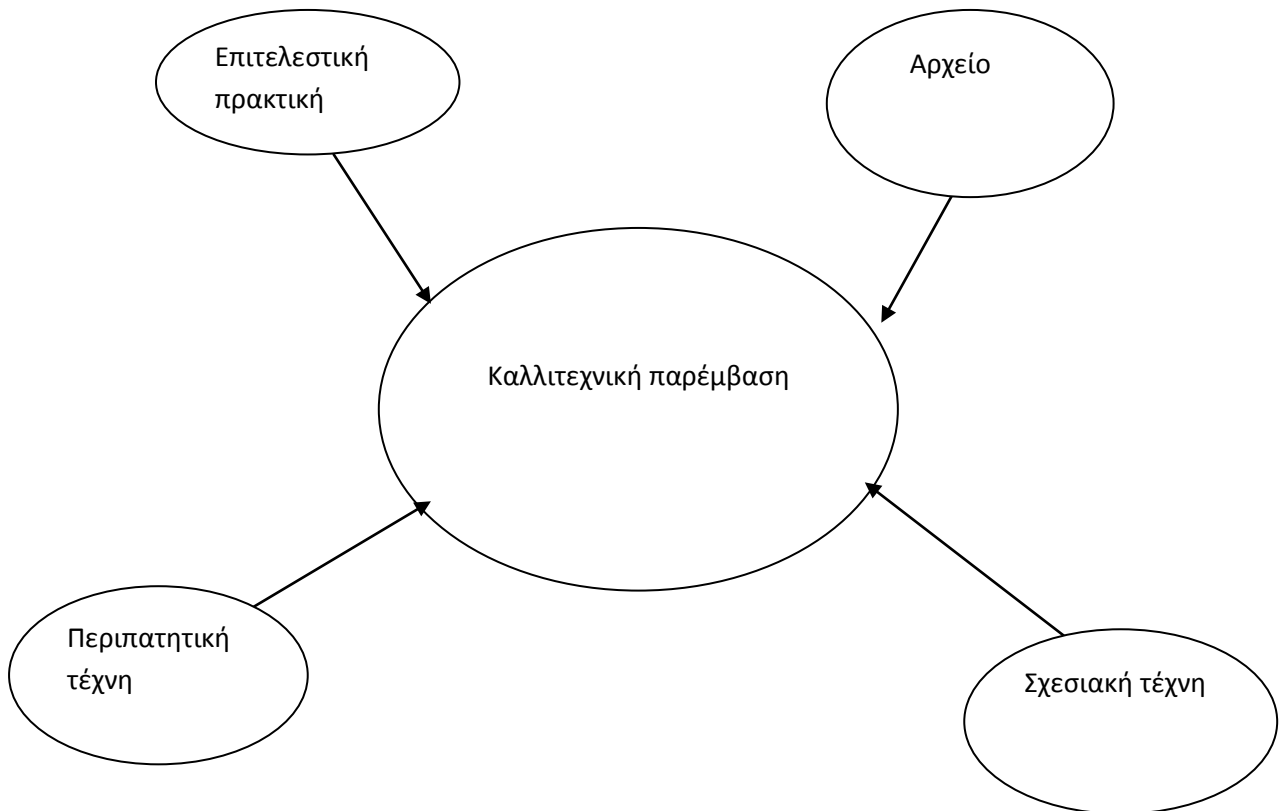
Από την ανάλυση προέκυψαν στοιχεία που πιστοποιούν την ευαλωτότητα των καστρόπληκτων σχετικά με το μέλλον των οικημάτων τους. Η αναγκαιότητα για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης αυτής της γειτονιάς είναι γεγονός και αποτελεί το σημείο σύγκλισης μεταξύ κατοίκων και υπεύθυνων φορέων της πρότασης αναδιαμόρφωσης του τοπίου. Οι κάτοικοι συμφωνούν ότι η αλλαγή σκηνικού στα καστρόπληκτα είναι απαραίτητη αλλά με προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις που τίθενται αφορούν στο περιβάλλον και στην ανάπτυξη πρακτικών που θα επιτρέψει την αξιοπρεπή διαβίωση των κατοίκων στη γειτονιά αλλά στην ανάδειξη ενός ισχυρού κίνητρου για την αύξηση της επισκεψιμότητας στην περιοχή. Η αβεβαιότητα και η ασάφεια που διακρίνει το ζήτημα των καστρόπληκτων εντείνουν συναισθήματα απογοήτευσης, εγκατάλειψης και προδοσίας. Η στασιμότητα στην υλοποίηση της αναδιαμόρφωσης του τοπίου έχει επιφέρει σημαντικές καταστροφές στο τοπίο αλλά και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων. Οι αναφορές στις υλικές καταστροφές από την αδιαφορία των υπεύθυνων και η έλλειψη ελέγχου για τα εγκαταλελειμμένα κτίσματα δυσχεράνουν την ομαλή διαβίωση των εναπομεινάντων κατοίκων. Γίνεται πλέον λόγος για υλική και κοινωνική παθογένεια και οι κάτοικοι αδυνατούν να δράσουν εξαιτίας της έλλειψης συνοχής και συνεκτικότητας. Επίσης, η ασάφεια για ένα ενιαίο πλαίσιο

που θα αφορά στο σύνολο των κτισμάτων προκαλεί στους κατοίκους συναισθήματα φόβου και ανασφάλειας για το μέλλον της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Θεωρητική προσέγγιση καλλιτεχνικών πρακτικών που διαδρούν με το κοινό και καλλιτεχνική παρέμβαση στα Καστρόπληκτα.

Η καλλιτεχνική παρέμβαση που πραγματοποιείται στη γειτονιά των καστρόπληκτων της Θεσσαλονίκης αποτελεί το συγκερασμό τεσσάρων καλλιτεχνικών πρακτικών για την ανάπτυξη μιας σχεσιακής διαδικασίας μεταξύ κοινού και καλλιτεχνών με στόχο τον προβληματισμό, την αφύπνιση, την αλλαγή σε κοινωνικό επίπεδο. Πρόκειται για την επιτελεστική πρακτική για την ενδυνάμωση της κοινότητας, την περιπατητική τέχνη, την πρακτική του αρχείου και τη σχεσιακή τέχνη.

3.1.Επιτελεστική πρακτική

Ως προς την επιτελεστική πρακτική για την ενδυνάμωση της κοινότητας και την αλλαγή σημειώνουμε την ανάπτυξη πρωτοβουλιών καθόλη τη διάρκεια του εικοστού αιώνα όπου παρατηρείται η ανάγκη μιας άμεσης σύνδεσης του θεάτρου με τα κοινωνικό σκηνικό. Το επικό θέατρο του Brecht κατά τις δεκαετίες 1920-1950 τοποθετείται στα πρώτα εγχειρήματα του κοινωνικού θεάτρου. Για τον Brecht η δημιουργία μιας ενεργητικής και σχεσιακής διαδικασίας μεταξύ των ηθοποιών και του κοινού σε συνδυασμό με την εισαγωγή της έννοιας της αποστασιοποίησης υπήρξαν καθοριστικής σημασίας γεγονότα που έφεραν στο προσκήνιο το κοινωνικό θέατρο. Η απόσταση ανάμεσα στα σκηνικά διαδραματιζόμενα και την πρόσληψή τους από το θεατή, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας κριτικής προσέγγισης της αντικειμενικής πραγματικότητας που θα αποτελέσει την αφετηρία για την ανάληψη δράσης στο κοινωνικό πεδίο. Η εισαγωγή της έννοιας του Verfremdungseffect (αποστασιοποίηση) στο έργο του Brecht αποδίδει στο παρόν και το παρουσιάζει με έμμεσο τρόπο, μέσα από τη διήγηση.¹⁴ Είναι έργο κριτικής, εσωτερικής και εξωτερικής, μέσα από την απόσταση καλεί το κοινό να κρίνει και να δημιουργήσει το μέλλον. Η κατάργηση επίσης, της διαίρεσης μεταξύ σκηνής και πλατείας αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό στοιχείου του επικού θεάτρου που φαίνεται να προλογίζει τις σύγχρονες μεθόδους των επιτελεστικών πρακτικών για συνεχή και χωρίς όρια δράση του θεατή.

Σε μεταγενέστερη εποχή ο βραζιλιάνος σκηνοθέτης θεάτρου Augusto Boal (1931-2009) πρωτοπόρος του κοινωνικο-πολιτικού διαδραστικού θεάτρου εισάγει το «Θέατρο του Καταπιεσμένου» («Theatre of the Oppressed»). Η νέα αυτή προσέγγιση του θεάτρου αφορά σε ένα σύνολο από θεατρικές τεχνικές και ασκήσεις που βασίζονται στη συμμετοχή των παρευρισκόμενων ατόμων στη δράση τα οποία αποτελούν τα εργαλεία για την κοινωνική μετατόπιση των εμπλεκόμενων σε αυτή. Το συμμετοχικό θέατρο που αναπτύσσει ο Boal βασίζεται στο αξίωμα ότι το θέατρο αποτελεί μία αντι-θεαματική γλώσσα που είναι προσιτή σε όλους και αφορά σε οποιαδήποτε ζητήματα επιθυμεί μια κοινότητα. Η δύναμή της έγκειται στην αφοσιωμένη δέσμευσή της στις καταπιεσμένες ομάδες και στην αξιοσημείωτη κατασκευή θεατρικών γεγονότων - τόσο σε εργαστήρια όσο και σε παραστάσεις - τα οποία μας προτρέπουν να ξεκινήσουμε διάλογο και να αναλάβουμε δράση.

---

¹⁴ Dort, B.(1975).Ανάγνωση του Μπρεχτ. Αθήνα. Κέδρος

Ο όρος performance όπως χρησιμοποιείται σήμερα είναι σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένος με τις θεωρητικές τακτικές που αναπτύχθηκαν κατά την περίοδο 1960-1970 στις κοινωνικές επιστήμες και ιδιαίτερα στον τομέα της ανθρωπολογίας και της κοινωνιολογίας.¹⁵ Σε εισήγηση του ο Schechner στο drama review (1973) παρουσιάζει επτά περιοχές στις οποίες εντοπίζουμε μια σύγκλιση των παραστασιακών τεχνών με τις κοινωνικές επιστήμες.

1. Η παράσταση επιτέλεση στην καθημερινή ζωή συμπεριλαμβανομένων και των πάσης φύσεως συναθροίσεων
2. Η δομή των αθλητικών δραστηριοτήτων, των τελετουργιών, του παιχνιδιού και των ποικίλων εκφάνσεων πολιτικής συμπεριφοράς σε δημόσιους χώρους.
3. Η ανάλυση διαφόρων τρόπων επικοινωνίας (εκτός της γραπτής): Σημειωτική
4. Οι κοινοί τύποι που εντοπίζονται στα πρότυπα συμπεριφοράς ανθρώπων και ζώων, με έμφαση στο παιχνίδι και το τελετουργικό τυπικό.
5. Οι ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις που δίνουν έμφαση στη διαπροσωπική αλληλενέργεια, στη δραματοποίηση και στη σωματική συναίσθηση.
6. Η εθνογραφία και η προϊστορία τόσο των εξωτικών όσο και των πιο οικείων πολιτισμών.
7. Η συγκρότηση ενός σώματος θεωριών που αφορούν στην παράσταση-επιτέλεση, αλλά και στην πραγματικότητα είναι θεωρίες της συμπεριφοράς.

Η performance αντανακλά τη σχέση του νέου επιτελεστικού υποκειμένου-εαυτού με τον εξίσου επιτελεστικό χώρο, εντός του οποίου δρα. Πρόκειται για ένα χώρο βούλησης και τέλεσης όπου όλες οι εκφάνσεις του βίου αλληλοδρούν και αλληλοεπηρεάζονται, οδηγώντας σε ένα αισθητικό πολυμερές, σε ένα δημιουργικό χωροδικτύωμα με ρηγματώσεις αλλά και συνάψεις. Ο χαρακτήρας της performance είναι στοχαστικός και επικριτικός δίνοντας την ευκαιρία στο σώμα να είναι ένα εργαλείο έκφρασης και έρευνας δημιουργώντας συνθήκες αλλαγής όχι μόνο σε κλειστούς καλλιτεχνικούς χώρους αλλά και στο δημόσιο χώρο. Η performance άρχισε να γίνεται

---

¹⁵ Carlson, M.(2014). Performance: Μια κριτική εισαγωγή. Ε.Ράππου (επιμ.). Αθήνα, Παπαζήση

ευρέως γνωστή στη δεκαετία του 1970, εποχή που οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές σε Ευρώπη και Αμερική κατέστησαν απαραίτητη την εξέγερση και στο χώρο των τεχνών. Το νέο αυτό είδος τέχνης συγκρούεται με τις παραδοσιακές μορφές τέχνης και παρουσιάζει ένα μοναδικό τρόπο συγκερασμού της τέχνης με την καθημερινότητα, τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες που επικρατούν στη δεδομένη στιγμή που παρουσιάζεται.

Η performance ως καλλιτεχνική παρέμβαση αποσκοπεί σε έναν ανοιχτό διάλογο μεταξύ των καλλιτεχνών και των κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν καθημερινές συγκρούσεις εντός συγκεκριμένων κοινωνικών πλαισίων. Στην performance συναντάμε το παράδοξο ότι αυτό που είναι επινοημένο είναι ταυτόχρονα και πραγματικό. Οι καλλιτέχνες που επιλέγουν την παρέμβαση ουσιαστικά ενεργούν στα κοινωνικά δρώμενα, αναπτύσσουν διαλόγους, προτείνουν λύσεις και συχνά παρεμβαίνουν δυναμικά δημιουργώντας ρωγμές στο κατεστημένο κοινωνικό πλαίσιο καθιστώντας έτσι δυνατή την κοινωνική αλλαγή.¹⁶

Η performance αποσκοπεί σε μία νέα βίωση του τοπίου, στην επαναδιαπραγμάτευση και στην επαναοικειοποίηση. Όπως το περιγράφει ο Pearson, το έργο της επιτόπιας απόδοσης δεν είναι να ανασκάψει την κρυμμένη αλήθεια ή την ουσία μιας τοποθεσίας, αλλά να ενεργοποιήσει την εγγενή πολλαπλότητα της τοποθεσίας: ο χώρος είναι πάντα πολλά μέρη ταυτόχρονα, μια σύγκλιση εμπειριών και κατασκευών, μια σωματική εμπειρία.¹⁷ Εδώ οι καλλιτέχνες εστιάζουν στη διερεύνηση πιθανών λύσεων για τη γεφύρωση πιθανών συγκρούσεων αφού η επιτέλεση εκτελείται για κοινωνικούς σκοπούς.

Στα τέλη της δεκαετίας 1960 επανεμφανίζεται το ενδιαφέρον στον κοινοτικό προσανατολισμό. Η δημιουργία μιας κοινωνικής σφαίρας μέσω της τέχνης έγινε κεντρική στην έννοια του Joseph Beuys και πρακτική της «κοινωνικής γλυπτικής» (soziale Plastik). Το έργο του Beuys είναι μια δημοφιλής πηγή της οικοδόμησης μιας κοινότητας μέσω της τέχνης. Η συνεργασία και η οικοδόμηση κοινότητας στις τέχνες οδηγούν σε αποτελέσματα, που βρίσκονται ανάμεσα σε φυσικές δομές, κοινωνικά δίκτυα και εφήμερα γεγονότα. Η νέα αυτή μορφή τέχνης επηρεάστηκε από σημαντικά κινήματα του 20^{ου} αιώνα όπως ο ντανταϊσμός και το κίνημα Fluxus, στα οποία η βασική αρχή της τέχνης τους αποσκοπούσε στην αποδόμηση της

¹⁶ Αυγητίδου, Α. Βαμβακίδου, Ι.(2013), Performance Now V.1. *Επιτελεστικές πρακτικές στην τέχνη και δράσεις in situ*, ΙΩΝ.

¹⁷ Pearson, Mike (2010), *Site-specific performance*, Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδάς, ΗΠΑ.

παραδοσιακής μορφής τέχνης και στην ανάπτυξη μιας διαλεκτικής σχέσης μεταξύ τέχνης και ζωής. Ο επαναστατικός χαρακτήρας των ντανταϊστών καλλιτεχνών έρχεται ως απάντηση ενάντια στη φρίκη του Α' παγκοσμίου πολέμου και εξελίσσεται με τη δημιουργία τέχνης, εφήμερης, ελεύθερης, τυχαίας και θορυβώδους, στοιχεία που ουσιαστικά συναντάμε στην πραγματική ζωή. Δημιουργούν αφαιρετικά έργα έξω από τις αυστηρές αίθουσες τέχνης στοχεύοντας στην πραγματική δράση των καλλιτεχνών στον πραγματικό κόσμο. Οι αρχές αυτές ανανεώνονται από την ίδρυση του κινήματος flexus τη δεκαετία του 1960 όρος που υποδηλώνει τη ρευστότητα και την κατάργηση των διαχωρισμών μεταξύ των διαφόρων μορφών τέχνης του θεάτρου, της μουσικής και των εικαστικών και του διαχωρισμού της τέχνης με τη ζωή.

3.2 Η περιπατητική τέχνη

Η περιπατητική διαδικασία ως τέχνη έχει πια καθιερωθεί σε παγκόσμιο επίπεδο και παρατηρείται ότι καλλιτέχνες που αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο βίωσης και σύνδεσης της τέχνης τους με τη ζωή επιλέγουν το περπάτημα ως μέσο εξερεύνησης, αφύπνισης, έρευνας και δημιουργίας. Η διαδρομή που ορίζεται ως το σκηνικό της καλλιτεχνικής δράσης συνδέει την προσωπική εμπειρία του παρελθόντος μέσα από τη συλλογική μνήμη και την εμπειρία του παρόντος μέσα από το περπάτημα στοχεύοντας στην κατανόηση του εαυτού με το περιβάλλον, τους άλλους και το κοινωνικό γίνεσθαι. Το περπάτημα ως καλλιτεχνική διαδικασία είναι μια εμπειρία τοποθέτησης του σώματος του καλλιτέχνη σε σχέση με το περιβάλλον και τους ανθρώπους γύρω του. Σύμφωνα με τον Krauss, το καλλιτεχνικό έργο είναι ένα μέσο που συνδέεται με τη συλλογική μνήμη. Έτσι και το περπάτημα ως μέσο αποτελεί μια μορφή μνήμης, μια διαδικασία επαναφοράς των μνημών στο παρόν, κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης, του καλλιτεχνικού περπατήματος. Στη βάση του ορισμού ότι το περπάτημα δεν είναι αυτόνομο μέσο αλλά απαιτεί αλληλεπίδραση με άλλα καλλιτεχνικά μέσα για την απόδοση μιας καλλιτεχνική δράσης, η περιπατητική διαδικασία στα καστρόπληκτα εμπλουτίστηκε με αφηγηματικά στοιχεία που προέκυψαν από τις μαρτυρίες των κατοίκων και οι συμμετέχοντες έτσι ενεπλάκησαν με όλη τη διαδικασία της έρευνας. Η δυναμική του περπατήματος ως δημιουργική πρακτική εστιάζει στην καλλιτεχνική εργασία με τον πραγματικό κόσμο ενώ ο συμμετέχον καλείται να τη βιώσει μέσα από την αισθητική. Η περιπατητική τέχνη στα καστρόπληκτα λειτούργησε σε δύο επίπεδα: 1. Αρχικά αναφέρεται το βίωμα του ερευνητή του τοπίου μέσα από το περπάτημα. Ο καθορισμός της διαδρομής που θα ερευνηθεί προέκυψε έπειτα από αρκετές επισκέψεις στην

περιοχή με στόχο την αναζήτηση της κατάλληλης διαδρομής που θα αποτύπωνε όσο το δυνατόν πιο έντονα το κοινωνικό ζήτημα της αναδιαμόρφωσης του τοπίου μέσα από υλικές αναπαραστάσεις. Η διαδρομή που έκρινα σκόπιμο να ερευνηθεί είναι εκείνη με πιο έντονα τα σημάδια της εγκατάλειψης που μαρτυρούν την κοινωνική παθολογία του τόπου αλλά και η γειτονιά με τα παλιότερα κτίσματα από την εποχή που η άνω πόλη ήταν προσφυγούπολη. Σε δεύτερο επίπεδο η περιπατητική διαδικασία λειτούργησε μέσα από την καλλιτεχνική αισθητική παρέμβαση. Η πορεία που θα ακολουθήσαμε κατά την υλοποίηση της δράσης είναι η ίδια ώστε να αποδοθεί με ακρίβεια το τραύμα του τόπου.

3.3. Το αρχείο

Η καλλιτεχνική παρέμβαση που πραγματοποιείται στα Καστρόπληκτα χρησιμοποιεί την τέχνη του αρχείου έχοντας σαν αφετηρία τη θεώρηση ότι αυτή η μορφή τέχνης επενδύει στη συλλογικότητα, κατά την οποία τόσο το καλλιτεχνικό υποκείμενο όσο και η ίδια η καλλιτεχνική πράξη είναι μια συλλογική διαδικασία. Η τέχνη αρχείου αναφέρεται σε εκείνη την πρακτική που αξιοποιώντας τον αρχειακό μηχανισμό παράγει το μέσο και συμμετέχει στη δημιουργία νέων κατασκευών στοχεύοντας παράλληλα σε έναν ενεργοποιημένο ρόλο όχι μόνο για τον παραγωγό αλλά και για το θεατή.¹⁸

Οι φωτογραφίες των καστρόπληκτων που συλλέχθηκαν, οι μαρτυρίες-αφηγήσεις των κατοίκων και η έντεχνη επιτέλεση αυτών από τους καλλιτέχνες αποτελούν τα βασικά στοιχεία για τη συρραφή της ιστορίας αυτής της γειτονιάς και του κοινωνικού ζητήματος που προκύπτει. Οι φωτογραφίες, τα κείμενα και οι άνθρωποι που βρίσκονται πίσω από αυτά θα συναντηθούν κατά τη διάρκεια της καλλιτεχνικής δράσης όπου θα συγκεντρωθούν στο εσωτερικό ενός καστρόπληκτου και θα επικοινωνήσουν αυτή την ιστορία με τους θεατές. Ο θεατής καλείται να συνθέσει τις διαφορετικές αρχειακές πρακτικές ώστε να ζωντανέψει την ιστορία ανακαλώντας και τις προσωπικές του μνήμες. Το αρχείο αποτελεί έναν αυστηρό τρόπο απόδοσης της αλήθειας ενός χώρου, ενός τόπου, της ιστορίας ανθρώπων που αφήνει ωστόσο περιθώρια στο θεατή να ανακαλύψει μια νέα αλήθεια στην οποία θα εντάξει και τη δική του προοπτική. Η περιπλάνηση στον τόπο της έρευνας ήταν εκείνη η διαδικασία που δημιούργησε την ανάγκη για την

---

¹⁸ Καραμπά Ε.(2011), Τέχνη αρχείου απο τον 20^ο στον 21ο αιώνα.Απο την τέχνη θεσμικής κριτικής σεσε μια ριζοσπαστική θεσπίζουσα πρακτική, Διδακτορική διατριβή.

αναπαράσταση και τεκμηρίωση μέσω αρχείου των υλικών και κοινωνικών συνθηκών. Τα σπίτια που εφάπτονται στα τείχη αλλά και εκείνα που έχουν γκρεμιστεί αφήνοντας όμως ένα δείγμα της ιστορίας τους (φωτο 2) αποτέλεσαν για την παρούσα έρευνα το μέσο ανάδειξης της μνήμης αυτού του τόπου. Η επαναληπτικότητα των βασικών αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών και τα σημάδια της παραμέλησης είναι βασικά στοιχεία μεταβίβασης γνώσης για την ιστορία των καστρόπληκτων.

Φωτο 2.

3.4 Η σχεσιακή πρακτική

Η καλλιτεχνική παρέμβαση αποσκοπεί σε μία νέα βίωση του τοπίου, στην επαναδιαπραγμάτευση και στην επαναοικειοποίηση του. Όπως το περιγράφει ο Pearson, το έργο της επιτόπιας απόδοσης δεν είναι να ανασκάψει την κρυμμένη αλήθεια ή την ουσία μιας τοποθεσίας, αλλά να ενεργοποιήσει την εγγενή πολλαπλότητα της τοποθεσίας: ο χώρος είναι πάντα πολλά μέρη ταυτόχρονα, μια σύγκλιση εμπειριών και κατασκευών, μια σωματική

εμπειρία.¹⁹ Εδώ οι καλλιτέχνες εστιάζουν στη διερεύνηση πιθανών λύσεων για τη γεφύρωση πιθανών συγκρούσεων αφού η επιτέλεση εκτελείται για κοινωνικούς σκοπούς.

Το σώμα και οι αισθήσεις είναι τα εργαλεία εκείνα που θα επιτρέψουν την επιστροφή του γεγονότος σε ενεστώτα χρόνο, ερμηνεύοντας τις χωρικές εκείνες ποιότητες που συνδέονται με το γεγονός αυτό και το επαναφέρουν στο παρόν.²⁰

Το ζωντανό σώμα συνδέεται με την πρακτική, την ενέργεια και την κίνηση μέσω της απορρόφησης, της ενσωμάτωσης και της δράσης. Είναι διεπικοινωνιακό και ενεργό μέσα από τα συναισθήματα που γίνονται κεντρικής σημασίας για την κατανόηση των ενεργειών των ενσώματων πρακτικών και οι κοινωνικές σχέσεις ως συναισθηματική εμπειρία προσεγγίζονται ως μία σχεσιακή ενσώματη διαδικασία με το περιβάλλον.²¹ Ο Nicolas Bourriaud (2002) εισήγαγε στις εικαστικές τέχνες τον όρο σχεσιακή πρακτική για να δηλώσει τη διάδραση του καλλιτέχνη με το κοινωνικό περιβάλλον και το διάλογο του αντικειμένου τέχνης με το θεατή. Ο νέος αυτός όρος υποδηλώνει την άμεση σχέση και δέσμευση που υπάρχει μεταξύ του έργου τέχνης και του περιβάλλοντος του.

Στην καλλιτεχνική παρέμβαση των καστρόπληκτων η σχέση αναπτύσσεται στα εξής επίπεδα:

1. Σε ατομικό επίπεδο του καλλιτέχνη με το περιβάλλον, το φυσικό και το αρχιτεκτονικό. Η βίωση του τοπίου μέσα από τις αισθήσεις, η παρατήρηση και η καταγραφή των συναισθημάτων που αναδύονται μέσα από την επαφή του με τον υλικό χώρο είναι οι απαραίτητες διαδικασίες που η καλλιτεχνική ομάδα ακολούθησε πριν από τις πρόβες και το στήσιμο της δράσης. Ο καλλιτέχνης είναι μέρος μιας κοινότητας, διαντιδρά συνειδητά και παύει να δρα αυτόνομα χάριν της αισθητικής. Τώρα το έργο εμπεριέχει το βίωμα, τα μορφολογικά στοιχεία εμπλουτίζονται με την εμπειρία .

2. Σε επίπεδο αλληλεπίδρασης του καλλιτέχνη με τους κατοίκους της γειτονιάς. Οι συμμετέχοντες καλλιτέχνες αλληλεπιδρούν καθόλη τη διάρκεια της δράσης με τους ερευνώμενους αφηγώντας αρχικά τα κείμενα με τις προσωπικές τους μαρτυρίες αλλά και με τα σπίτια και τα αντικείμενα του και τέλος

---

¹⁹ Pearson, Mike (2010), *Site-specific performance*, Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδάς, ΗΠΑ.

²⁰ Τσουκαλά, Κ. & Λαδά, Σ. (2017). Χωρικές αφηγήσεις της μνήμης, σ.194

²¹ Merleau Ponty, Η Φαινομενολογία της Αντίληψης, Routledge, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, 1945

3. Σε επίπεδο αλληλεπίδρασης του καλλιτέχνη με το κοινό. Ο καλλιτέχνης γίνεται ένα με το κοινό. Ακολουθούν την ίδια πορεία, περπατούν στο χώρο και ενισχύουν τη συμμετοχή του στη δράση προτρέποντας τους να εμπλέκουν σε αυτή.

3.5 Η καλλιτεχνική παρέμβαση στη γειτονιά των καστρόπληκτων

Η καλλιτεχνική παρέμβαση στα καστρόπληκτα της άνω πόλης πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τους κατοίκους, ιδιοκτήτες ή ενοικιαστές αυτών των οικημάτων και μιας καλλιτεχνικής ομάδας της πόλης που αφουγκράστηκε την εμπειρία των ερευνώμενων ώστε να αποδώσουν αυτή την εμπειρία μέσα από την τέχνη. Η ομάδα των κατοίκων αναζήτησε τις σχέσεις εξουσίας που αναδύονται, τις συγκρούσεις, την καταστροφή, τα τραύματα. Πραγματοποιήθηκε η καταγραφή των στοιχείων αυτών και επιχειρήθηκε η επαναδιατύπωση της αλήθειας του τόπου μέσα από μια καλλιτεχνική παρέμβαση που στήθηκε ανάμεσα στην τέχνη, την αρχιτεκτονική, την ιστορία και την περιπατητική διαδικασία στο αστικό τοπίο. Οι συμμετέχοντες αφού συμφώνησαν στην εμπλοκή τους με τον τόπο μελέτης, αλληλεπίδρασαν με τα στοιχεία εκείνα που τον καθιστούν ιστορικό μέσα από ερεθίσματα και αισθήσεις και στη συνέχεια με ενδιάμεσο αντικείμενο την τέχνη, επικοινωνήσαν αυτή την εμπειρία με τους περαστικούς και τους επισκέπτες των κτιρίων. Μέσα από την παρούσα εργασία αναδεικνύεται το ερώτημα πώς οι συγκρούσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος αποτυπώνονται στην αρχιτεκτονική του αστικού τοπίου και πώς τα σημάδια της παρακμής αναδύονται μέσα από τον καθημερινό διάλογο με τους κατοίκους και τους επισκέπτες της γειτονιάς των καστρόπληκτων. Στην παρούσα δράση μέσα από αισθητικούς όρους επιχειρείται η παρουσίαση πολλαπλών ερμηνειών της αλήθειας αυτού του τόπου.

Η παρουσίαση της ιδιωτικότητας μέσα από την οικειοποίηση του δημόσιου χώρου είναι ένας από τους επιθυμητούς στόχους της καλλιτεχνικής παρέμβασης στα καστρόπληκτα. Η ομάδα των ερευνώμενων συμμετέχουν στην δράση αρχικά μέσω των προσωπικών τους αφηγήσεων, στη συνέχεια μέσω των σπιτιών και των προσωπικών τους αντικειμένων που θα αποτελέσουν μέρος του σκηνικού και φυσικά μέσω της προσωπικής τους δράσης στην εξέλιξη της καλλιτεχνικής δράσης. Η δομή της δράσης αλλά και το δραματουργικό της περιεχόμενο βασίζεται στα στοιχεία που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις και το προσωπικό υλικό των ερευνώμενων. Η καλλιτεχνική ομάδα που αποτελείται από τους ηθοποιούς ,το δραματουργό και τους κατοίκους

διασχίζοντας το τοπίο της άνω πόλης, χαρτογραφεί τους μετασχηματισμούς της περιοχής μέσα από το σώμα και μέσα από τα εργαλεία ψυχογεωγραφίας, δημιουργεί σχέσεις με διαφορετικά άτομα και μέρη του πληθυσμού, υιοθετώντας έτσι τη συνθήκη μιας προσωρινής συγκατοίκησης. Το σώμα όταν βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με το χωρικό αντικείμενο διαμορφώνει εμπειρίες και συντελεί σε διεργασίες αναδιαμόρφωσης συνειδήσεων και προσωπικών μετακινήσεων. Η ομάδα που υλοποίησε την καλλιτεχνική παρέμβαση κινήθηκε στο χώρο για να διερευνήσει πιθανότητες δημιουργικών ερεθισμάτων και εξέλιξε την εμπειρία αυτή σε καλλιτεχνικό συμβάν.²² Όλη η διαδρομή που έχει οριστεί και ως σκηνή αποτελεί ταυτόχρονα και τον τόπο διαλόγου της συλλογικής μνήμης με τις χωρικές αφηγήσεις του παρόντος. Η θεατρικότητα που αναγράφεται στον χώρο αυτό αναπλάθει τα ίχνη που έχουν εγγραφεί προσθέτοντας νέες εγγραφές, εφήμερες.²³ Η περίπτωση της συμμετοχικής τέχνης εδώ αποσκοπεί στη δημιουργία ενός καλλιτεχνικού συμβάντος που θα γεννηθεί από τους ερευνώμενους, τους κατοίκους των καστρόπληκτων και θα επιμεληθεί από εκείνους σε συνεργασία με μια καλλιτεχνική ομάδα. Το κοινό που επέλεξε να συμμετάσχει σε αυτή την περιπατητική διαδικασία και να παρακολουθήσει την καλλιτεχνική παρέμβαση είχε την ευκαιρία να βιώσει πιθανές συνδέσεις με τα ζητήματα που αναδύονται όπως είναι ζητήματα συγκρούσεων, επιβολής και αναγκαστικών μετακινήσεων. Πώς η ιστορική μνήμη της γειτονιάς των προσφυγικών σπιτιών αγγίζουν το σύγχρονο κάτοικο και επισκέπτη και πώς οι σύγχρονες ανάγκες που επιβάλλουν την αλλαγή του σκηνικού μπορούν να συνυπάρξουν με τις ανάγκες και επιθυμίες αυτών για τη διατήρηση αυτών των μνημών αποτελούν βασικά ερωτήματα αυτής της παρέμβασης. Στόχος της καλλιτεχνικής δράσης δεν είναι να αναδειχτούν απαραίτητα συμπεράσματα αλλά να τεθούν ερωτήματα που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός διαλόγου που θα ενεργοποιήσουν τη δράση και ιδανικά την αλλαγή.

Οι συνεντεύξεις που δόθηκαν από τους κατοίκους των καστρόπληκτων επεξεργάστηκαν δραματουργικά και αποδόθηκαν με συμβολικό τρόπο ώστε να πραγματοποιηθεί το στήσιμο της καλλιτεχνικής παρέμβασης. Η δράση βασίζεται σε ένα δραματουργικά επεξεργασμένο κείμενο με τρεις κεντρικούς άξονες: Τη συλλογική μνήμη, τις προσωπικές μαρτυρίες των καστρόπληκτων για την ενδεχόμενη αποχώρησή τους από τη γειτονιά και την πρόταση, επιθυμία σχετικά με το μέλλον του τόπου τους. Το κοινό που εμπλέκεται με τη διαδικασία καλείται να

---

²² Διάλεξη Ζιώγα, Γ. (29.4.2018)

²³ Σταυρίδης, Σ. (2010). Μετέωροι χώροι της ετερότητας, σ.76

ακολουθήσει την πορεία που έχει επιλεγεί για τη διεξαγωγή της εργασίας, τη διαδρομή των σπιτιών τα οποία επιλέχθηκαν να αναδιαμορφωθούν ώστε να αναδειχτεί το τοπίο κατά μήκος των τειχών. Η καλλιτεχνική περιπατητική δράση ξεκινάει από την καμάρα που βρίσκεται στην είσοδο της γειτονιάς. Στην καμάρα που συμβολίζει την πύλη, την είσοδο στη γειτονιά βρίσκεται η ηθοποιός που τραγουδάει ένα τραγούδι- σύμβολο της προσφυγιάς, το «Τζιβαέρι» δίνοντας έτσι το σύνθημα για την έναρξη της δράσης. Οι επισκέπτες περπατούν κατά μήκος των τειχών και των σπιτιών που είναι χτισμένα πάνω σε αυτά και οδηγούνται(φωτο 3,4) στο σπίτι της κας. Οσίας, πρόσφυγα δεύτερης γενιάς η οποία τραγουδάει ένα προσφυγικό τραγούδι, το « πετζερέ ντεκ»(φωτο 5) εισάγοντας έτσι το κοινό στην ιστορία των καστρόπληκτων που συνδέεται με την εποχή που ήταν προσφυγούπολη.

Φωτο 3- Διασχίζοντας τα καστρόπληκτα προς τον πρώτο σταθμό

Φωτο 4 –Περπατώντας στην Γ.Παπαδοπούλου

Φωτο 5 –Πρώτος σταθμός, τραγούδι «πετζερε ντεκ»

Μαζί της βρίσκεται στο χώρο του σπιτιού και μια ηθοποιός ντυμένη παραδοσιακά με μικρασιατική φορεσιά που ανήκει στην οικογένεια της κας Οσίας που συμβολίζει την εποχή που εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες στη γειτονιά, έχοντας μαζί τα αγαπημένα τους αντικείμενα. Καθ'όλη της διάρκεια του δρώμενου η Τ. βρίσκεται πλάι στην κα. Οσία σαν τη φιγούρα από το παρελθόν. Η μελωδία εδώ αποτελεί το δρόμο πρόσβασης στην ιστορία, στα συναισθήματα και στις μνήμες του περιβάλλοντος. Το κοινό μπαίνει στην αυλή της κας Οσίας όπου ακούγονται αφηγήσεις- μαρτυρίες των κατοίκων σχετικά με το κοινωνικό ζήτημα του εκτοπισμού τους από τη γειτονιά. Στη συνέχεια οι ηθοποιοί και η κα Οσία αναπτύσσουν διάλογο με το τραγούδι από «ξένο Τόπο» στα ελληνικά και στα τούρκικα αντίστοιχα και δίνεται το σύνθημα για να συνεχιστεί η περιπατητική διαδικασία. Το κοινό οδηγείται στο σπίτι του κ.Α, ένα κτίσμα που στην είσοδο του αναγράφεται η ημερομηνία κατασκευής του, το 1929, το πιο πολυφωτογραφημένο σπίτι της Θεσσαλονίκης όπως αναφέρει ο ιδιοκτήτης του. Την πόρτα ανοίγει ο κ.Δ σημερινός ενοικιαστής του σπιτιού και μας οδηγεί στην ταράτσα αφού

διασχίζουμε το εσωτερικό του σπιτιού.(φωτο 6) Η ταράτσα προσφέρει θέα σε όλη την πόλη και οι επισκέπτες έρχονται σε άμεση επαφή με το Βυζαντινό τείχος.

Φωτο 6-Δεύτερος σταθμός

Οι φωτογραφίες των καστρόπληκτων σπιτιών κρέμονται σε σειρά σε σκοινί απλώματος σαν μέρος του σκηνικού και οι ηθοποιοί επίσης σε σειρά κάθονται σε ένα παγκάκι αντικριστά με τους θεατές. Διαβάζονται οι μαρτυρίες των κατοίκων σχετικά με την πρόταση που τους έγινε για παραχώρηση των σπιτιών τους και συστήνονται στο κοινό μέσα από την παρουσίαση της προσωπικής τους ιστορίας. Οι καρτέλες με τα κείμενα δίνονται στο κοινό προσκαλώντας το να συμμετέχει στην καλλιτεχνική διαδικασία. Επόμενος σταθμός το καφενείο το «Μακεδονικόν», ο ιστορικός καφενές που υπάρχει πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών στην πόλη και φιλοξένησε όλες τις επίσημες συναντήσεις για την ανακοίνωση της πρότασης αναδιαμόρφωσης του τοπίου. Οι ηθοποιοί μπαίνουν στην αυλή τραγουδώντας το «Τα παιδιά της γειτονιάς σου με

πειράζουνε» και ξεκινάει ένας διάλογος σχετικά με το τι οι ίδιοι οι κάτοικοι ζητούν και τις δικές τους προτάσεις για το τοπίο των καστρόπληκτων.(φωτο 7) Η δράση σε αυτό το σημείο βασίστηκε κυρίως στον αυτοσχεδιασμό καθώς τα αντικείμενα που θα αποτελούσαν μέρος του σκηνικού εκλάπησαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Επρόκειτο για αντικείμενα αξίας, ασημένια είδη σπιτιού που θα συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικειότητας του κοινού με το χώρο. Η κοινωνική καλλιτεχνική πρακτική εδώ ως ένα εξελισσόμενο δημιούργημα επικεντρώνεται στη διαδικασία παραγωγής και όχι στο αποτέλεσμα.

Φωτο 7-Καφενείον «Μακεδονικόν»

Η πορεία συνεχίζεται προς τον τελευταίο σταθμό που είναι και ο προορισμός της περιπατητικής καλλιτεχνικής δράσης. Πρόκειται για το πάρκο που βρίσκεται πια στην περιοχή ως αποτέλεσμα της υλοποίησης της πρότασης αναδιαμόρφωσης του τοπίου. Οι ηθοποιοί τραγουδώντας το «τι σε μέλλει εσένανε» παίρνουν θέσεις ανάμεσα στις ελιές που βρίσκονται στο πάρκο και αφηγούνται τα τελευταία λόγια των κατοίκων σχετικά με το βίωμα τους. Η τελευταία σκηνή αφορά στην ένωση μιας ηθοποιού, της νεαρότερης σε ηλικία με την κα Οσία.

(φωτο 8) Η Σ. Στέκεται κάτω από την ελιά και τραγουδάει το «μενεξέδες και ζουμπούλια», αγκαλιάζει την κα Οσία και χορεύουν βαλς καλώντας όλο το κοινό να συμμετάσχει στη γιορτή.

Φωτο 8. Τελευταίος σταθμός «Το πάρκο»

Τα αποσπάσματα των μαρτυριών που αποτελούν το βασικό τμήμα της αφήγησης είναι χωρισμένα σε τρία μέρη που αφορούν την 1. ιστορική μνήμη, 2. την προσωπική μαρτυρία των κατοίκων και 3. τις δικές τους προτάσεις σχετικά με το ζήτημα της αναδιαμόρφωσης:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

-Αν δεν έχουμε μνήμες, δεν έχουμε μέλλον! Μέλλον δεν υπάρχει χωρίς παρελθόν...

-Η ιστορική μνήμη μπορεί να διατηρηθεί ακριβώς γιατί υπάρχουν σπίτια που δείχνουν την ιστορία. Σπίτια που είναι με μπαγδαντί βυζαντινής αρχιτεκτονικής και δείχνουν την ιστορία αυτού του τόπου.

-Ποια ιστορική μνήμη? Τα αφήνουν και καταστρέφονται όλα!

-Δυστυχώς εμείς οι Έλληνες την ιστορική μας μνήμη, την αλλοιώνουμε ενώ οι ξένοι την αναδεικνύουν. Πρέπει να ακούσουμε τους Τούρκους που γράφουν την ιστορία μας. Εδώ ήθελαν να κάνουν λαϊκή γειτονιά όπως στη Λευκωσία.

Αλλά τώρα έχουν ξεθωριάσει όλα. Όταν ζεις σε ένα μέρος και υπάρχουν τα μέσα για να δημιουργήσουν ένα ζωντανό μέλλον, αυτό είναι καλό. Εδώ υπήρχε κοινωνική ζωή και μετά άρχισε η ερείπωση με την πολιτική των καστρόπληκτων.

Όλα φθείρονται με το χρόνο. Το σπίτι μας όμως θα μπορούσε να είναι επισκέψιμο. Αρχιτεκτονικά δεν έχει αλλάξει κάτι. Είναι όπως ήταν τα σπίτια των προσφύγων. Το κομμάτι αυτό παραμένει όπως ήταν. Το παράπονο μας είναι ότι δεν είναι καθόλου εύκολο να το συντηρήσουμε, απαιτεί πολλά χρήματα. Δεν θέλουμε να γκρεμιστεί. Επιμένω, μπορεί να αναδειχτεί και να το βλέπει ο κόσμος.

Το οίκημα βρίσκεται στην κατοχή της μητέρας και της θείας μου οι οποίες το κληρονόμησαν από την πρόσφυγα θεία τους που το αγόρασαν όταν βρισκόταν κοντά στο χτίσιμο όταν ήρθαν με τα γεγονότα της Κωνσταντινούπολης το '18 με '21. Ο τίτλος που έχω δει με τα μάτια μου είναι από την Εθνική τράπεζα. Υπάρχει ο τίτλος ιδιοκτησίας.

-Οι γονείς μου ήταν πρόσφυγες, ήρθαν 5 ετών η μαμά και 7 ο μπαμπάς. Το σπίτι φτιάχτηκε το 1922. Το χαρτί έχει χαθεί γιατί είμαστε 4^η γενιά. Το σπίτι είναι από τα ανταλλάξιμα. Η περιοχή εδώ, που είναι τα σπίτια δίπλα στην Πορτάρα λεγόταν Εσκή Ντελίκ, δηλαδή μαύρη τρύπα.

-Το σπίτι το κληρονομήσαμε από τους γονείς μας. Εμείς είμαστε 3^η γενιάς. Έχουμε καταγωγή από τη Ραιδεστό. Έχει κριθεί διατηρητέο γιατί στο εσωτερικό του είναι όπως ήταν τα Τουρκόσπιτα και απέχει 10 μ. Από το τείχος.

Εγώ ήμουν μέσα, το συντηρούσα, το πρόσεχα και ήταν ας πούμε σε καλή κατάσταση. Όχι τέλεια αλλά σε καλή. Είναι οι αναμνήσεις, η ζωή μου, η γειτονιά.

Στα κάστρα και στη γύρω περιοχή που βρίσκονται τα σπίτια των προσφύγων, βλέπω μια περιοχή όπου υπάρχει ο άνθρωπος σαν μέσα σε φυσικά στοιχεία και αναρωτιέμαι για την ταυτότητα αυτών που ζουν μέσα σε αυτά και πως περνούν από χέρι σε χέρι.

-Η παρουσία των ενεργειών κάποιων ανθρώπων πάντα αφήνει κάποιο στίγμα στον τόπο. Αυτό διαχέεται στην ατμόσφαιρα, όχι σαν κάτι φορτικό, αλλά αινιγματικό. Είναι ένας τόπος που δεν χρειάζεται να ξεχαστεί.

Δεν είμαι πολύ της ιστορίας. Την έμαθα μόνο μέσα από το σχολείο. Θεωρώ ότι την ιστορία πρέπει να τη μαθαίνουμε με άλλους τρόπους, όπως μέσα από την τέχνη ας πούμε.

-Θα μου κινούσε περισσότερο το ενδιαφέρον αν έβλεπα μια καλλιτεχνική δράση με θέμα την ιστορία αυτών των σπιτιών.

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΣΤΡΟΠΛΗΚΤΩΝ

-Εγώ από εκεί κατάγομαι, από την Κύπρο. Λέγαν ότι αν πάρουν επιδότηση από το ΕΣΠΑ θα κάνουμε ένα μέρος που θα κάνουν οι καλλιτέχνες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αυτό ήταν το πρόγραμμα.

Τώρα όπως έχουν γίνει τα πράγματα έχουν απονεκρωθεί όλα...

-Όταν ήρθα από την Κύπρο έλεγα ότι ήμασταν Τουρκόπληκτοι , τώρα και καστρόπληκτοι!

Σαν κάτοικος θέλω να παραμείνει ως έχει, να την προσέξουν, να την αναβιώσουν, να παραμείνουν τα σπίτια στα τείχη αλλά να μπορώ να τα συντηρήσω, να έχω μια ευκολία, να πάρω κάποια χρήματα, να βοηθήσει κάποιος.

-Επίσης, δεν δίνει κανείς μια εξήγηση. Μπορείς να χτίσεις, μπορείς να το κρατήσεις, πώς να το φτιάξουμε...Δεν πρόκειται να γίνει αυτή η αναδιαμόρφωση. Θέλουν λέει να κάνουν κι άλλη διάνοιξη, για ποιο λόγο? Τόσα χρήματα ήρθαν και δεν έγινε τίποτα.

-Οι άνθρωποι αν δεν έχουν οικονομικούς πόρους δεν θα γίνει τίποτα. Σε όλο το ελληνικό κράτος κάτι δε λειτουργεί σωστά.

-Χρειάζεται ένα κονδύλι από την Ε.Ε. να γίνει πολιτιστική γειτονιά όπως έγινε στις Συκιές.

-Λυπηρό μεν αλλά δεν γίνεται τίποτα.

Αν έδειχναν ενδιαφέρον και δεν έδιναν τα χρήματα αριστερά και δεξιά ίσως γινόταν κάτι. Τώρα έπεσε μαράζι σε αυτή τη γειτονιά

έπαιρναν. Μετά κρίθηκε διατηρητέο. Δεν ξέρω κατά πόσο ισχύει ή άλλαξε πάλι κάτι. Αυτά που είναι 30μ.απο τα κάστρα δεν θα τα πειράζουν είπαν. Τα σπίτια λίγο-λίγο πάντως θα πέσουν.

Το σπίτι το νοικιάζω, αυτά όλα τα σπίτια, είναι παράνομα, το ξέρεις...Το νοικιάζω από έναν απόγονο πρόσφυγα, αλλά δεν υπάρχει συμβόλαιο, δεν υπάρχουν χαρτιά να αποδείξω που μένω κι έτσι δεν έχω τη δυνατότητα να πάρω κάποιο επίδομα. Είναι όλα πολύ όμορφα σπίτια, αλλά πολύ δύσκολα στη συντήρηση τους για όλους. Αυτοί που τα νοικιάζουν δυστυχώς δε νοιάζονται. Παίρνουν το ενοίκιο και εάν θέλουν οι ενοικιαστές ας το φτιάξουν. Εγώ όμως γεννήθηκα σε αυτή τη γειτονιά και μου αρέσει να το περιποιούμαι με λουλούδια κλπ.

-Κι εγώ το νοικιάζω. Η σπιτονοικοκυρά μου λέει ότι το σπίτι είναι 400 ετών και βρίσκεται στην οικογένεια της από τότε. Οι γείτονες λένε ότι είναι 100 ετών. Δεν γνωρίζω ποια είναι η αλήθεια.

-Το δικό μου σπίτι ήταν εγκαταλειμμένο δύο χρόνια και εγώ το επισκεύασα. Ήταν ένας ξένος πιο πριν εδώ και το άφησε να ρημάξει.

-Εμένα μου έδωσαν 15.000 ευρώ για να φύγω από το σπίτι. Εγώ έχτισα, πέρασα πόρτες, παράθυρα. Δεν ήταν σπίτι, το τι ξόδεψα, έφτιαξα αυλή, αποθήκη, τι να σου πω τι μας στοίχισε.

-Η γιαγιά του άνδρα μου είχαν το απέναντι που ήρθαν από τη Μ. Ασία. Μετά ήρθαν εδώ. Το σπίτι αυτό είναι ανταλλάξιμο. Αρχικά είπαν ότι θα το

-Ήμουν ιδιοκτήτης του σπιτιού και του μαγαζιού που είναι δίπλα στην πορτάρα. Τώρα το πήρε ο Δήμος. Αυτό ξεκίνησε από τα πολύ παλιά χρόνια που ήταν να κάνουν ρυμοτομία στην Άνω πόλη και που τότε δεν έδιναν άδειες να χτιστούν τα σπίτια. Το 1984 βγήκε η απόφαση από το κράτος ότι πρέπει να αποζημιωθούν τα σπίτια και βγήκε η απόφαση για αναγκαστική απαλλοτρίωση, δηλαδή να γκρεμιστούν. Έτσι βγήκε μια αρχική τιμή-αποζημίωση για κάθε σπίτι ανάλογα με τα τετραγωνικά μέτρα. Από τότε ξεκίνησε μια διαμάχη μεταξύ ελληνικού δημοσίου και των καστρόπληκτων. Άλλοι το τρενάρανε, άλλοι το κυνηγήσανε, άλλοι το παρατήσανε στα μέσα του χρόνου και πήρανε τα χρήματα. Στο δικό μας το σπίτι ο πατέρας μου αντιδρούσε στην απαλλοτρίωση όμως από τη στιγμή που τα χρήματα μπήκαν στο ταμείο παρακαταθηκών και δανείων σημαίνει ότι το κράτος τα έδωσε, τα πήραμε. Μετά από λίγο καιρό άλλαξε η απόφαση και 19 οικήματα κρίθηκαν διατηρητέα, μέσα σε αυτά και το δικό μας. Έτσι κάναμε δικαστήριο να ανακαλέσουν την απόφαση. Αφού δεν θα τα γκρεμίσουν εμείς γιατί να φύγουμε? Από το 1984 έως το 2011 δεν έκαναν τίποτα. Εμείς είχαμε πάρει τα χρήματα και δεν μπορούσαμε να κάνουμε πίσω.

Εκεί γεννήθηκαν οι πρόγονοι μου εκεί κι εγώ. Ο παππούς ήρθε από τη Μ. Ασία, το αγόρασε το 1933 από την Εθνική τράπεζα που το είχε πάρει από Τούρκους. Για να αλλάξει κάτι τώρα πρέπει να πάμε στον Άρειο Πάγο και να περιμένουμε να αλλάξει ο νόμος από την Βουλή.

-Έμαθα ότι πουλάνε ένα σπίτι πολύ φτηνά, 3.5 εκατομμύρια τότε. Το πήρα, είπα ας βρίσκεται. Δεν με ευχαριστεί όμως πλέον που μένω εδώ γιατί δεν έχω κόσμο γύρω μου. Όλα είναι άδεια εδώ γύρω. Έφυγαν, γέρασαν, αυτοί που είναι εδώ δεν τα έδωσαν. Τα ζήτησαν αλλά δεν τα έδωσαν. Που να πάνε?

-Το σπίτι το νοίκιασα όταν ήρθα στη Θεσσαλονίκη για ένα δίμηνο και έψαχνα σπίτι στην Άνω Πόλη γιατί συνδυάζει την αισθητική του χωριού, το πλακόστρωτο, την ησυχία, τα χαμηλά σπίτια, τις εξωτερικές αυλές και την εγγύτητα με τους γείτονες ενώ μπορείς να είσαι με τα πόδια στην πόλη ανά πάσα στιγμή.

-Μπορεί παλιά οι άνθρωποι που ήρθαν εδώ να μην ήταν από επιλογή, αλλά αυτό έχει αλλάξει. Είμαι από Θεσσαλονίκη. Από μικρή ερχόμασταν εδώ βόλτα και έλεγα ότι αν ποτέ μείνω μόνη μου θα αναζητήσω ένα σπίτι σε αυτή την περιοχή. Για μένα είναι το πιο όμορφο μέρος στην πόλη. Είναι γραφικό, ήσυχο, έχεις ηρεμία και ταυτόχρονα είσαι στην πόλη σε 10'.

Εμείς για παράδειγμα είχαμε τον ΟΑΣΘ κι ένα προποτζίδικο. Ο δήμαρχος μας κάλεσε στο Μακεδονικόν το '71, '72 και μας είπε ότι θα μας διώξουν, θα μας αποζημιώσουν να πάρουμε σπίτια αλλού. Για οικόπεδα είπαν μη νοιάζεστε, θα σας δώσουμε εμείς.

Ο ένας τοίχος του σπιτιού είναι η μεγάλη πορτάρα, είναι καστρόπληκτο. Δεν είμαι σίγουρος εάν το σπίτι έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο. Μπορεί να είναι και γι' αυτό να μην προχώρησε το σχέδιο. Όταν θέλησα να το επισκευάσω, απευθύνθηκα σε ένα αρχιτεκτονικό γραφείο και μου είπε ότι θέλει αρκετό τρέξιμο.

-Τώρα έμαθα για την αναδιαμόρφωση αυτού του τόπου. Εγώ δεν θα το έδινα το σπίτι μου. Δεν μπορώ να φανταστώ την περιοχή χωρίς τα καστρόπληκτα. Δεν δίνουν μόνο τα τείχη ομορφιά. Όλο μαζί χτίζεται το τοπίο.

-Σπουδαίο τοπίο έκαναν, τι να σου πω... όλα γκρεμισμένα είναι... ότι έμεινε είναι χειρότερα κι από το δικό μου. Μόνο κάτι γρασίδια έβαλαν για να πηγαίνουνε τα ζώα. Προσφυγικά σπίτια έχουν μείνει αλλά είναι ερείπια.

-Εγώ μετάνιωσα που έμεινα εδώ, τώρα είμαι μόνη μου. Δεν μπορώ να το πουλήσω κι αυτό. Το καπάρωσα με κάποιο τρόπο αλλά δεν έχω κάποιο χαρτί.

-Είχε γίνει μια πρόταση το 1997 επί πολιτιστικής πρωτεύουσας Θεσσαλονίκης. Πριν από το 1997 μάλιστα μας είπαν ότι υπάρχει ένα τέτοιο σχέδιο, ότι έχει εξασφαλιστεί χρηματοδότηση η οποία όμως δεν προχώρησε.

-Εμείς ήμασταν από αυτούς που ήθελαν να αποχωρήσουν, εάν βέβαια αποζημιωνόμασταν. Αλλά δεν έγινε ποτέ επίσημη πρόταση. Είχαν πάει στα δικαστήρια μάλιστα κάποιοι από όσο ξέρω και σταμάτησε εκεί το θέμα.

-Είχαν βγάλει μια αποζημίωση ανά τετραγωνικό μέτρο η οποία είναι χαμηλότερη από ότι όριζε η αντικειμενική αξία αυτών των σπιτιών.

Αλλά αν δεν πάρετε αμέσως τα λεφτά να μη συμφωνήσετε. Όλη η Πολίχνη είναι για εσάς. Εμείς είπαμε: Αφού είναι δική μας η Πολίχνη, του Δήμου μας δηλαδή γιατί δεν τη ρυμοτομείτε την περιοχή να δώσετε τα οικόπεδα σε κλήρο και μετά να ζητήσουμε και τα λεφτά? Αρνήθηκαν.

Επέμεναν, πρώτα να πάρουμε τα χρήματα. Μας πρότειναν πολλές φορές λεφτά για να φύγουμε αλλά είναι λίγα. Δεν μπορούμε να πάρουμε σπίτι με αυτά και αρνηθήκαμε.

-Εδώ όποιος μπήκε δεν μπορεί να φύγει, πληρώνουμε ΕΝΦΙΑ κανονικά. Τα σπίτια που είναι ακατοίκητα να γκρεμιστούν καλύτερα. Όσοι πέθαναν ή πήραν αποζημίωση και έφυγαν, τα παράτησαν τα σπίτια και κυκλοφορούν ποντίκια.

- Δεν θέλαμε να φύγει κανένας.

Εδώ όλα έχουν νεκρώσει. Εδώ υπήρχε ένας φούρνος, ήρθαν το γκρέμισαν και δεν καθάρισαν, τα άφησαν έτσι. Κατέρρευσαν από τις βροχές. Δεν ενδιαφέρθηκαν για το δικό μας το σπίτι που είναι κολλητά.

-Το κακό είναι ότι με την πρόταση που έγινε, πολλοί έφυγαν, παράτησαν τα σπίτια τους και έχουν γεμίσει βρωμιές

-Το σπίτι μας θα το έκαναν κοινωνικό παντοπωλείο. Στο μεταξύ έμαθα ότι μετά θα το κάνουν κέντρο εξυπηρέτησης τουριστών αλλά για οικονομικούς λόγους το αναβάλανε

Η πολιτική τους είναι να καθαρίσουν τα κάστρα. Αλλά με όλο το σεβασμό προς την ιστορία, εδώ έμεναν Τούρκοι. Όταν ήρθα εγώ και άρχισε ο αγώνας επί πολιτιστικής πρωτεύουσας. Άλλοι πήραν σπίτια, έφυγαν...

-Όταν άρχισε αυτό το πράγμα το '90 είχε γέρους εδώ και ο τρόπος που το σέρβιραν οι αρχές, ψυχολογικός πόλεμος που λένε, ορισμένοι γέροι συγχωρέθηκαν πρόωρα. Κάπου οι δικοί μας δεν είναι σωστοί. Έλεγαν διάφορα. Στεναχωρήθηκαν αυτοί. Εξαφανιζόλ που λένε πήγαν προς το θάνατο.

-Η ιστορία δεν είναι σαλάμι να το κόβεις! Έπρεπε λέει τα σπίτια να αξιοποιηθούν, να φύγει ο κόσμος από εδώ.

Από τα τέλη του 2017 που παρέδωσα το οίκημα στο Δήμο Θεσσαλονίκης μέχρι τώρα δεν έχει γίνει τίποτα. Η κατάσταση χειροτερεύει γιατί εφόσον δεν συντηρείται θα πέσει από μόνο του.

Όσοι μένουν εδώ το έχουν επιλέξει, δεν μένουν τυχαία. Η περιοχή τώρα έχει υποβαθμιστεί πάρα πολύ γιατί φύγαμε εμείς, κόπηκε το 23, έφυγε το Μακεδονικόν που ήταν γνωστό και τραβούσε κόσμο, τώρα ένας τουρίστας δεν αξίζει να πάει εκεί πέρα. Επίσης, όλα αυτά τα σπίτια από το 1984, φεύγουν οι ιδιοκτήτες και σε αυτό το διάστημα μπαίνουν ξένοι, Βούλγαροι, γύφτοι, ναρκομανείς και κλέφτες, έβαζαν φωτιά και κάποια κήκαν. Το μόνο που έχει κερδίσει είναι ένα μεγάλο parking και ένα πάρκο που έχει υποβαθμιστεί γιατί δεν του δίνουν σημασία.

-Αγαπημένη μου διαδρομή είναι αυτή των καστρόπληκτων. Μου θυμίζει ένα κυκλαδίτικο σοκάκι. Η Άνω πόλη με βγάζει από την πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι ότι ζούμε σε ένα ουμανιστικό τοπίο, με μεγάλα κτίρια και τράπεζες. Αυτό συμβαίνει στον κάτω κόσμο. Εδώ, στον πάνω κόσμο είναι πιο εύκολο να συνδεθείς με στοιχεία όπως τα χρώματα, ο ουρανός, τα πουλιά, η πέτρα ακόμη και αν είναι φαγωμένη από τις βροχές. Η Άνω πόλη έχει πολλά πρόσωπα γιατί οι άνθρωποι φροντίζουν να δώσουν στην πρόσοψη του κτιρίου τους μια ταυτότητα. Αγαπημένη μου περιοχή είναι αυτή που έχει επιλεγεί για αναδιαμόρφωση.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΣΤΡΟΠΛΗΚΤΩΝ

Αν έδιναν τα μέσα να φτιαχτούν τα σπίτια, να μείνει ο κόσμος εδώ, να υπάρχει κάτι ζωντανό, να υπάρχουν οι προϋποθέσεις...

Βέβαια, δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση. Για να αναπτυχθεί κάτι ήπια τουριστικά πρέπει να έχει και τις σωστές υποδομές. Parking, φωτισμός, μονοπάτια και φυσικά συντήρηση από τους ιδιοκτήτες, από εμάς. Αλλά να είναι ξεκάθαρο το πλαίσιο. Μακάρι να γίνει...

Εγώ είμαι διατεθειμένος να κάνω το σπίτι όπως θέλουν. Εάν δεν έχουν αυτοί λεφτά θα βρω εγώ και θα γίνει. Αν και ήμασταν πρόθυμοι να διαμορφώσουμε το σπίτι όπως μας το ζητούσαν. Ακόμη και τώρα αν μου το ζητήσουν θα το κάνω. Εμείς βέβαια, δεν θέλουμε να χαλάσουμε την όψη, μόνο το εσωτερικό θελήσαμε να αναδιαμορφώσουμε.

-Είμαι της άποψης ότι πρέπει να καθαρίσουν όλα τα σπίτια που είναι εστίες μόλυνσης, οι εγκαταλελειμμένοι, οι κατεστραμμένοι χώροι και από την άλλη τα σπίτια που είναι όπως το δικό μας να αποτελέσουν πολιτιστική κληρονομιά και να μείνουν ως διατηρητέα με ένα ξεκάθαρο πλαίσιο.

-Θα έπρεπε ο ιδιοκτήτης όπως συμβαίνει σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες να μπορεί να ανακατασκευάσει χωρίς να αλλάξει την εξωτερική του όψη, αλλά να κάνει ένα σύγχρονο αποχετευτικό ή ηλεκτρολογικό δίκτυο, επισκευές πατώματος, θέματα υγρασίας που κατατρώνε αυτά τα σπίτια, δεν είναι τόσο εύκολο.

-Θεωρώ ότι πρέπει να γίνουν όλα ξεκάθαρα. Ότι είναι να φύγει, να φύγει! Αυτό θα το κρίνουν οι ιστορικοί και οι αρχιτέκτονες και ότι είναι όμορφο και θυμίζει αυτήν την εποχή να μείνει. Αλλά να μείνει με όρια και ξεκάθαρα πλαίσια που να μπορεί κάποιος να μείνει, αλλά να είναι και στο

ύφος εκείνης της εποχής. Θέλαμε να βγει διαταγή να τα κάνουμε ένα χρώμα και να τα ομορφύνουμε. Δεν θέλουμε να φύγουμε, έχουμε τις γλάστρες μας, την ησυχία μας

Αυτή η πρόταση είναι στο πλαίσιο του εξευγενισμού των πόλεων ακριβώς για να είναι ελκυστική στα μάτια των πολλών. Γιατί όμως το βλέμμα των πολλών να είναι πιο σημαντικό από το βλέμμα των λίγων? Και όταν λέω λίγους δεν εννοώ μια ολιγοκρατία βλεμμάτων. Μιλώ για ανθρώπους που πραγματικά εκτιμούν την ταυτότητα του παρελθόντος. Αυτό που έγινε όχι κατά λάθος σε μια περίοδο από κοινωνικοοικονομική ανάγκη, που χτίστηκαν σπίτια πάνω στα κάστρα, να εφάπτονται πάνω στα τείχη για να εξοικονομήσουν χρήματα από έναν τοίχο. Οπότε εγώ δεν θέλω να βλέπω τον καθαρό τοίχο. Έτσι κι αλλιώς υπάρχουν στην πόλη της Θεσσαλονίκης τόσο πολύ τα τείχη που δεν χρειάζεται να βλέπω κι άλλα. Μου δίνει πρόσθετη αξία να βλέπω τα σπίτια να εφάπτονται και το λέω και ως έχοντας υπάρξει τουρίστρια σε αυτή την πόλη. Αν η πολιτεία έχει χρήματα να διαθέσει για τον εξευγενισμό της πόλης ας τα δώσει στους ιδιοκτήτες να αναβαθμίσουν τα σπίτια τους, όχι να φύγουν!

3.6 Η καλλιτεχνική ομάδα

Η καλλιτεχνική ομάδα που συνεργάστηκε για την υλοποίηση της καλλιτεχνική παρέμβασης αποτελείται από 5 επαγγελματίες και ερασιτέχνες ηθοποιούς, 2 κατοίκους των καστρόπληκτων και μια θεατρολόγο-δραματουργό. Η διαδικασία της βίωσης του τοπίου πριν την έναρξη των

προβών αποτέλεσε μια πρακτική ιδιαίτερα γόνιμη ως προς την κατανόηση του κοινωνικού ζητήματος αλλά και για τον καθορισμό της σχέσης του καλλιτέχνη με το τοπίο(φωτο 9)

Φωτο 9.

Η άμεση επαφή των καλλιτεχνών με τους κατοίκους των καστρόπληκτων μέσα από τις συζητήσεις που αναπτύχθηκαν καθώς και η επίσκεψη στο εσωτερικό των σπιτιών έδωσε την ευκαιρία για την οικειοποίηση του τοπίου και την κατανόηση του ερευνητικού εγχειρήματος. Κατανοήθηκε η σύνδεση του κοινωνικού ζητήματος με την τέχνη μέσα από τη βίωση του τοπίου και την ανάδειξη προσωπικών μνημών. Μία εκ των ηθοποιών, κάτοικο της περιοχής δεν γνώριζε για το κοινωνικό ζήτημα και της δόθηκε η ευκαιρία μέσα από τη συμμετοχή της στη δράση να γνωρίσει τη γειτονιά της από την αρχή. Οι κάτοικοι των καστρόπληκτων που συμμετέχουν ως ηθοποιοί επίσης, έχουν την ευκαιρία να ξαναφηγηθούν τις ιστορίες τους απέναντι σε κοινό και να πάρουν έτσι μια απόσταση εφόσον αυτή τη φορά τα αφηγούνται μέσα από μια άλλη συνθήκη, έναν άλλο ρόλο, αυτό του καλλιτέχνη. Οι συναντήσεις για το στήσιμο της δράσης πραγματοποιήθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος τους σε υπαίθριους χώρους (φωτο 10, 11), στη γειτονιά ώστε η επαναληπτικότητα της διαδρομής να βοηθήσει στην ανάδειξη αισθήσεων που θα αποδειχτούν χρήσιμες για την επιτέλεση της δράσης.

Φωτο 9.

Φωτο 10.

3.7 Η συνάντηση

Στόχος της εργασίας στη γειτονιά των καστρόπληκτων είναι η ανάδειξη της φωνής των κατοίκων της. Η δημοσιοποίηση του κοινωνικού ζητήματος της αποχώρησής τους από τα σπίτια αυτά και η κινητοποίηση των υπεύθυνων φορέων αποτελούν δύο βασικά ζητήματα που επεξεργαστήκαμε για την επίτευξη τους στόχου μας. Ο αριθμός των επισκεπτών ξεπέρασε κατά πολύ τις αρχικές μας προσδοκίες όπως επίσης και το ενδιαφέρον των ΜΜΕ και των social media. Μεταξύ των επισκεπτών παρευρέθηκε εκπρόσωπος του υπεύθυνου φορέα για την υλοποίηση της πρότασης αναδιαμόρφωσης του τοπίου η οποία ενδιαφέρθηκε ακριβώς για να ακούσει αυτούς τους ανθρώπους στην ανθρώπινη εκδοχή τους, μέσα στα σπίτια τους, απαλλαγμένους από επίσημες φόρμες και δικαστικές διεκδικήσεις. Κατά τη διάρκεια της καλλιτεχνικής παρέμβασης δόθηκε αρκετός χώρος για να ακουστούν και οι αντιπροτάσεις των

καστρόπληκτων, γεγονός που αποδεικνύει τη θέληση τους για διάλογο και προθυμία για να γίνουν συμμετέχοντες στην όποια τελική απόφαση. Οι ενδιαφερόμενοι επισκέπτες οι οποίοι δεν πρόλαβαν να παρευρεθούν στη δράση αλλά και οι γείτονες στα σπίτια των οποίων δεν επισκεφτήκαμε αναμένουν για επανάληψη του καλλιτεχνικού γεγονότος. Το ζήτημα των καστρόπληκτων είναι ανοιχτό όσο υπάρχουν άνθρωποι που αρνούνται να εγκαταλείψουν τη γειτονιά και τις μνήμες τους. (φωτο 11)

Φωτο 11.

Την επόμενη μέρα της καλλιτεχνικής παρέμβασης οι κάτοικοι δήλωσαν:

Κ.Λ.

Μετά την παρέμβαση πήρε δημοσιότητα το θέμα. Το σπίτι μου άρχισαν να το φωτογραφίζουν για να κάνουν αφιέρωμα για τα καστρόπληκτα σε περιοδικό. Η ιδέα και η παρουσίαση σας άγγιξαν καρδιές. Εσείς ρίξατε το σπόρο και εύχομαι να βγει κάτι καλό. Εμείς ζήσαμε την τριβή, τα διέλυσαν όλα και εμείς είμαστε το τελευταίο κεράκι που καίει. Οι τελευταίοι των Μοϊκανών. Τώρα τι θα κάνουν, δεν ξέρω. Η αρχαιολογία είναι μια στείρα σκέψη. Κάνει τη χειρότερη ζημιά. Δεν έχει ευρύτητα μυαλού, έχει επιστημονική σκέψη χωρίς δημιουργικό στοιχείο. Το ζήτημα είναι να καθαριστούν και να γίνει καλλιτεχνική δουλειά, οργανωμένη με τουριστικό ενδιαφέρον. Αυτοί τον θάβουν τον πολιτισμό.

Γ.Κ.

Μας θυμήσατε τα παλιά, τους παππούδες μας. Ήταν μια αποτύπωση της ιστορίας. Ήταν ένα ωραίο ταξίδι στα παλιά. Συγκινήθηκα. Η παρέμβαση δεν θα βοηθήσει εάν δεν υπάρχουν χρήματα. Οι δημοτικοί σύμβουλοι μπορεί να θέλουν αλλά δεν μπορούν. Μέσα σε δύομισι χρόνια, όλα πάνε από το κακό στο χειρότερο. Η περιοχή όλο και υποβαθμίζεται. Οι τουρίστες δεν έχουν κάτι άλλο να δουν εκτός από το ηλιοβασίλεμα. Ενδιαφέρονται όλοι να κάνουν κάτι αλλά δεν έχουν κτίρια, υποδομές. Αν πάρουν κάποια χρηματοδότηση εγώ πιστεύω τότε θα δώσουν ζωή.

Λ.Β.

Η παρέμβαση που επιμεληθήκατε για τα καστρόπληκτα με γέμισε ελπίδα ότι κάτι πολύ ελπιδοφόρο και φρέσκο συντελείται και στην παραμελημένη αυτή γειτονιά της Θεσσαλονίκης, Ως συν-ιδιοκτήτης ενός καστρόπληκτου οικήματος ένιωσα ότι αυτά τα σπίτια δεν είναι απλά κάποια καταρρέοντα ντουβάρια και λαμαρίνες, αλλά κουβαλάνε ιστορικές μνήμες συνυφασμένες με την κληρονομιά αυτής της πόλης. Ως θεατής διέκρινα την αγάπη σου για αυτά τα ντουβάρια, ένιωσα το δέσιμο σου μαζί τους που ξεπερνά τα στενά πλαίσια της διεκπεραίωσης

μια ακαδημαϊκής εργασίας. Η σκηνοθετική επιμέλεια ήταν διακριτική μα ολοφάνερα δουλεμένη με μεράκι και κόπο. Νιώθω πολύ πιο πλούσιος ως μάρτυρας του δρώμενου, έμαθα, συγκινήθηκα και έφυγα από την εκδήλωση με μια γλυκιά ζεστή γεύση που θα μου μείνει ανεξίτηλη. Ευχαριστώ θερμά!

O.K

Δεν το περίμενα ότι θα γινόταν όλο αυτό. Πόσος κόσμος ήρθε...Είναι σοβαρό αυτό που κάνεις τελικά, επιστημονικό. Ρώτησα την κόρη μου και μου είπε ότι είναι πολύ σοβαρή εργασία. Μακάρι να γίνει κάτι και να καθαρίσουν. Είναι και οι εκλογές τώρα, θα δούμε. Εάν καθαριστούν αυτά που τα παράτησαν θα αλλάξουν πολλά πράγματα. Για εμάς δηλαδή θα είναι καλύτερα, πιο όμορφα, πιο ανθρώπινα.

Τη δράση παρακολούθησε και η υπάλληλος της εφορείας Βυζαντινών αρχαιοτήτων η οποία μας έδωσε πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με την πρόταση αναδιαμόρφωσης του τοπίου. Σαν κάτοικος της γειτονιάς των καστρόπληκτων αλλά και υπάλληλος στο φορέα αντιμετωπίζει το ζήτημα μέσα από ένα διπλό ρόλο και σημειώνει: Είναι υποχρέωση μας να διατηρηθούν τα καστρόπληκτα. Δεν μπορεί να εξαλειφτεί ένα τόσο μεγάλο μέρος της ιστορίας. Τα ευτελή υλικά με τα οποία είναι χρισμένα τα καστρόπληκτα είναι αυτά που μεταφέρουν το μήνυμα του παρελθόντος. Τα κτίρια θα μπορούσαν να διατηρηθούν ως τρόπος δόμησης. Να αναπαραχθεί μια ολόκληρη εποχή ως τεχνογνωσία. Δυστυχώς δεν έφτασαν στους κατοίκους οι πολιτικές προστασίας των διαφόρων φορέων που εμπλέκονται με το ζήτημα. Οι πληροφορίες είναι δυσδιάκριτες για τους κατοίκους αλλά και για τους φορείς μεταξύ τους. Δεν θα το λύσει το κράτος το θέμα. Ιδανικά θα μπορούσε να ενδιαφερθεί μια εθελοντική διεπιστημονική ομάδα που θα λειτουργήσει ως ενδιάμεσος για την επικοινωνία μεταξύ φορέων και κατοίκων. Χρειάζεται ένα ισχυρό κίνημα που θα αναγνωρίσει την αξία και θα την επικοινωνήσει με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο αλλά δυστυχώς δεν υπάρχει συσπείρωση. Η κύρια αιτία διακοπής της υλοποίησης της αναδιαμόρφωσης του τοπίου είναι η έλλειψη χρηματοδότησης και δευτερευόντως η έλλειψη μιας συνεκτικότητας που θα οδηγήσει στην ανάληψη δράσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αναστοχασμός

4.1 Αναστοχασμός

Ως κάτοικος γειτονικού τόπου, τα καστρόπληκτα ήταν πάντα για εμένα ένας τόπος έμπνευσης, καθαρότητας και σύνδεσης με μια ιστορία που έχει εγγραφεί στην ταυτότητα του. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για τη διπλωματική μου εργασία ξεκίνησε με την αναζήτηση της θέσης μου σε αυτό το τοπίο και στη συνέχεια στην ανάδειξη των αιτημάτων των κατοίκων που συνδέονται επίσης με αυτό τον τόπο. Η δικαίωση των αιτημάτων αυτών αποτελεί τον απώτερο στόχο της εργασίας όπως επίσης και η απόδειξη ότι η τέχνη μπορεί να συνηγορήσει, να κινητοποιήσει και να ενδυναμώσει την ομάδα που αποζητά την υποστήριξη για να συνεχίσει τον αγώνα της. Η καλλιτεχνική παρέμβαση στα καστρόπληκτα κατόρθωσε να προσελκύσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη συμμετοχή της κοινότητας. Οι κάτοικοι αλλά και ο εκπρόσωπος του υπεύθυνου φορέα για την πρόταση συμμετείχαν στη δράση και επικοινωνήσαν την πραγματικότητα, την αλήθεια τους τόσο κατά τη διάρκεια της δράσης όσο και στις συζητήσεις που ακολούθησαν.

4.2 Συζήτηση

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, πως βιώνουν οι καστρόπληκτοι την αναδιαμόρφωση του τοπίου και πώς θα διατηρηθεί η ιστορική μνήμη του τόπου μέσα από αυτή την αλλαγή επιχειρήθηκαν να απαντηθούν όχι μόνο μέσα από τις συνεντεύξεις και τις προφορικές τους αφηγήσεις αλλά και μέσα από την κατάθεση της αλήθειας τους που αποτυπώθηκε με την καλλιτεχνική παρέμβαση. Η αλήθεια συμβαίνει, τίθεται εν έργω, ποιείται κάθε φορά εξ αρχής μέσα σε ένα καλλιτέχνημα.²⁴ Η καλλιτεχνική παρέμβαση αποδείχτηκε το έναυσμα για την έναρξη του διαλόγου μεταξύ των κατοίκων και του κοινού που με σεβασμό συναίνεσε να είναι μάρτυρας σε αυτή τη διαδικασία. Η πρόταση αναδιαμόρφωσης του τοπίου θα επιφέρει αλλαγές όχι μόνο στο υλικό σκηνικό της Άνω πόλης αλλά και στην ζωή των κατοίκων, οι οποίοι θέτουν κι εκείνοι τις αντιπροτάσεις τους και διεκδικούν την ιστομμία στο διάλογο. Η

---

²⁴ Heidegger, M.(2006), Αθήνα, Ίνδικτος

δίκαιη μεταχείριση τους ως οι πιο άμεσοι αποδέκτες της αλλαγής αποτελεί το κύριο αίτημα τους και το πιο ισχυρό μέσο διεκδίκησης τους στις δικαστικές διαμάχες. Οι κάτοικοι ζητούν σαφή όρια, άμεση χρηματοδότηση για ανακατασκευή των κτισμάτων και υγιεινές συνθήκες διαβίωσης. Οι διαδικασίες παραμένουν στάσιμες τόσο μεγάλο διάστημα που και οι ίδιοι οι κάτοικοι έχουν απογοητευτεί και έχουν παραιτηθεί. Ο τόπος αποτελεί βασικό στοιχείο διαμόρφωσης της ταυτότητας του ατόμου και της κοινωνικής ομάδας. Η θεωρία του E.Relph για την ταυτότητα του τόπου και πώς επηρεάζει τις κοινωνικές σχέσεις φαίνεται να επαληθεύεται στην περίπτωση των καστρόπληκτων καθώς η φυσική κατάσταση των κτισμάτων και οι δραστηριότητες που τη συνοδεύουν στην παρούσα ιστορική συγκυρία δημιουργούν νοήματα που συνδέουν την υλική με την κοινωνική ζωή της γειτονιάς. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο τοπίο αλλά και τα σχέδια που τώρα έχουν παγώσει δημιούργησαν καταστροφές στο περιβάλλον. Οι κάτοικοι μιλούν για ανάπτυξη της εγκληματικότητας λόγω των καταλήψεων των εγκαταλελειμμένων κτισμάτων, την απουσία ελέγχου και φροντίδας για τη γειτονιά. Την ίδια στιγμή σημειώνουν ότι ούτε από τις αρχές υπάρχει ενδιαφέρον αλλά ούτε και από τους ίδιους σε συλλογικό πλαίσιο. Δεν υπάρχει συνεκτικότητα για συλλογική φροντίδα και διεκδίκηση. Δεν υπάρχει ένα κοινωνικό δίκτυο κατάλληλο να θέσει όρια και να ακουστεί από τους αρμόδιους φορείς. Ενώ η ερευνώμενη περιοχή καταδεικνύει στοιχεία συνοχής, όπως είναι οι δεσμοί μεταξύ των κατοίκων που σε μια πόλη δεν είναι πια σύνηθες φαινόμενο, παράλληλα ως προς το ζήτημα της αναδιαμόρφωσης του τοπίου φαίνεται να μην υπάρχει διάθεση για συλλογική διεκδίκηση. Οι ανάγκες του κάθε κατοίκου διαφέρουν και εξαρτώνται από το οικονομικό του κεφάλαιο. Δεν έχει βρεθεί ένας κοινός τόπος διεκδίκησης που θα ικανοποιήσει τις ανάγκες και τα συμφέροντα του συνόλου των κατοίκων. Τα γεγονότα που έχουν δημιουργηθεί εξαιτίας της διακοπής της αναδιαμόρφωσης του τοπίου, την ανάπτυξη της ζώνης πρασίνου έχουν αντίκτυπο στην ποιότητα της ζωής των κατοίκων. Οι ερευνώμενοι αναφέρουν αισθήματα απογοήτευσης, εγκατάλειψης, ματαιώσης. Τα γεγονότα νοσηματοδοτούν μια περιοχή ευάλωτη, με έντονα τα στοιχεία της αβεβαιότητας για το μέλλον και ασαφή όρια απέναντι στην απειλή. Σχεδόν το σύνολο των ερευνώμενων ανέφεραν για την περιοχή χαρακτηριστικά υλικής και κοινωνικής παθογένειας ως αποτέλεσμα της αποδιοργάνωσης της περιοχής τα τελευταία χρόνια. Η έλλειψη ενός ισχυρού κοινωνικού δικτύου και η κοινωνική αποδιοργάνωση που την ακολουθεί αποτελεί βασικό αίτιο της ανίσχυρης θέλησης για συλλογική δράση. Ως προς την επενέργεια του κοινωνικού κεφαλαίου στην ομάδα των καστρόπληκτων τίθεται το ερώτημα

εάν οι δεσμοί που έχουν αναπτυχθεί ανάμεσα στους κατοίκους αποτελούν μια λύση στα εμπόδια που παρουσιάζονται με την πρόταση για την αναδιαμόρφωση του τοπίου. Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου ως μια από τις σημαντικότερες έννοιες στην Κοινωνιολογία εμπεριέχει και συμπεκνώνει πλήθος από παράγοντες όπως την κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχή, την εμπιστοσύνη και την αμοιβαιότητα. Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου συνιστά μια ελκυστική σύλληψη, που μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση και ερμηνεία πλήθους συμπεριφορών που επιδρούν στην τροποποίηση δεικτών υγειονομικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.²⁵ Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της έννοιας οι οποίοι όρισαν και έθεσαν τα πλαίσια για τη συζήτηση του Κοινωνικού κεφαλαίου είναι οι : Bourdieu, Coleman και Putnam.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Bourdieu, το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί «το σύνολο των πραγματικών ή συμβολικών πόρων οι οποίοι συνδέονται με πολλαπλά δίκτυα, που διατηρούνται στο χρόνο και συσχετίζονται με εν πολλοίς θεσμοθετημένες σχέσεις αμοιβαίας αποδοχής και αναγνώρισης» (Bourdieu, 1985:248).

Ο Coleman αξιολογεί την επενέργεια του κοινωνικού κεφαλαίου σύμφωνα με τις θετικές ή όχι επιδράσεις που μπορεί να έχει ως προς την επίλυση του κοινωνικού προβλήματος που παρουσιάζεται. Σύμφωνα με τον Coleman το κοινωνικό κεφάλαιο «ορίζεται από τη λειτουργία που επιτελεί. Δε συνιστά μια ενιαία οντότητα, αλλά μια ποικιλία οντοτήτων με δυο κοινά χαρακτηριστικά: αποτελούνται από κάποια κοινωνική δομή και διευκολύνουν τις ενέργειες των ατόμων που υπάγονται σε αυτά, είτε είναι ξεχωριστά άτομα είτε συλλογικοί φορείς» (Coleman, 1988: 98). Ωστόσο, για τον Coleman το κοινωνικό κεφάλαιο δεν υφίσταται στο βαθμό που δεν απορρέει από αυτό κάποια παραγωγική δραστηριότητα. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται στα πλαίσια της κοινότητας δεν αποτελούν από μόνες τους κοινωνικό κεφάλαιο, στο βαθμό που δεν συνδέονται με την ανάπτυξη της παραγωγής

Σε αντιδιαστολή με τους Bourdieu και Coleman που βλέπουν το κοινωνικό κεφάλαιο ως ατομικό αγαθό, ο Robert Putnam το αντιμετωπίζει ως συλλογικό χαρακτηριστικό. Συγκεκριμένα, όρισε το κοινωνικό κεφάλαιο ως ένα σύνολο χαρακτηριστικών που αφορούν στην ύπαρξη δικτύων στην κοινότητα, στη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, στην καλλιέργεια ισχυρής

---

²⁵ Τσουνής, Α & Σαράφης, Π(2016). Κοινωνικό κεφάλαιο. Μια απόπειρα Εννοιολόγησης του όρου στο Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τόμος ΙΖ, 66.

τοπικής ταυτότητας, καθώς και στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης και ανταποδοτικότητας ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας ή της κοινότητας.

Στην περίπτωση της κοινότητας των καστρόπληκτων φαίνεται να μην έχουν αναπτυχθεί ισχυροί κοινωνικοί δεσμοί ικανοί να λειτουργήσουν ως ασπίδα απέναντι στην κοινωνική απειλή του εκτοπισμού τους από το νέο τοπίο με την έννοια της ύπαρξης μιας συλλογικότητας υπεράσπισης των συμφερόντων τους. Η πρόταση που κατατέθηκε για την αναδιαμόρφωση των καστρόπληκτων αγγίζει σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο τους κατοίκους. Η πρόταση της αποζημίωσης ή η διατήρηση του κτίσματος με συγκεκριμένους όρους δεν βρίσκει τις ίδιες αντιδράσεις σε κάθε σπίτι. Αντίθετα, παρατηρείται μια ποικιλία στις αντιδράσεις που εξαρτώνται από οικονομικά συμφέροντα, από συναισθηματικούς δεσμούς και από την αναζήτηση μιας ιδιαίτερης ποιότητας ζωής. Κατά τη διάρκεια της έρευνας και πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι κάτοικοι κατέθεσαν την προσωπική τους ιστορία, εκφράζοντας όμως την αίσθηση της μοναξιάς και το παράπονο ότι σιγά σιγά περνάνε στη λήθη. Οι κάτοικοι οι οποίοι δεν δέχτηκαν την αποζημίωση εστίασαν στους συναισθηματικούς δεσμούς με την ιστορία της περιοχής και του σπιτιού τους, τους συγγενικούς δεσμούς με τους πρώτους κάτοικους και την καταγωγή τους, τις ρίζες τους.

Οι ψυχολογικές διεργασίες των καστρόπληκτων έτσι όπως αναδύθηκαν από τις συνεντεύξεις τους, σχετίζονται με την υλική παθογένεια θεωρώντας τη γειτονιά των καστρόπληκτων πια ως ένας επικίνδυνος τόπος διαμονής που δημιουργεί ανασφάλεια και φόβο. Κατά τη διάρκεια της καλλιτεχνικής παρέμβασης σημειώθηκε επεισόδιο κλοπής, γεγονός για το οποίο οι κάτοικοι είχαν προειδοποιήσει. Η δημιουργία μιας εθελοντικής διεπιστημονικής ομάδας αποτελούμενη από επιστήμονες, δικηγόρους, κοινωνιολόγους, αρχιτέκτονες και ιστορικούς που θα είχε το ρόλο του ενδιάμεσου ανάμεσα στους επίσημους φορείς και τους κατοίκους, θα αποτελούσε μια λύση ως προς την ασάφεια που υπάρχει αλλά θα τόνωνε και το αίσθημα του ανήκειν σε μια κοινωνική ομάδα που προασπίζεται τα συμφέροντα τους προτείνει η υπάλληλος της εφορείας αρχαιοτήτων και κάτοικος της γειτονιάς. Η έλλειψη σταθερότητας στην περιοχή λόγω της αναδιαμόρφωσης της και η έλλειψη ενός ισχυρού κοινωνικού δικτύου που θα προσφέρει ασφάλεια και εμπιστοσύνη στους κατοίκους οδηγούν στη γνώση ότι αποτελούν ισχυρά στοιχεία υλικής και κοινωνικής παθογένειας.

Βιβλιογραφία

- Adorno, T. (2000). Αισθητική θεωρία. Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- Γιαλούρη, Ε.(2010). Η δυναμική των μνημείων: Αναζητήσας στο πεδίο της μνήμης και της λήθης. Κ. Γιαννακόπουλος και Γ. Γιαννιτσιώτης (επιμ.). Αμφισβητούμενοι Χώροι στην Πόλη. Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- Εξερζόγλου, Χ.& Σταματόπουλος, Δ.(2011). Το 1922 και οι πρόσφυγες: Μια νέα ματιά, Αθήνα, Νεφέλη.
- Ζήση, Α.(2013). Κοινωνία, Κοινότητα και ψυχική υγεία. Αθήνα. Gutenberg
- Halbwachs, M.(1968). Η συλλογική μνήμη. Αθήνα, Παπαζήση
- Ιωάννου, Γ.(2007). Η πρωτεύουσα των προσφύγων. Αθήνα, Κέδρος
- Κωτσάκης, Δ. Πόλη, ιστορία και διατήρηση, ΑΠΘ, Ιανουάριος 2009
- Debord, G.(1998). Έκθεση περί της κατασκευής καταστάσεων. Αθήνα, Ελεύθερος Τύπος.
- Halbwachs, M. (1968). Η συλλογική μνήμη. Αθήνα, Παπαζήση
- Κωτσάκης, Δ. Πόλη, ιστορία και διατήρηση, ΑΠΘ, Ιανουάριος 2009
- Λαμπροπούλου, Δ. (2016). Πόλη, μνήμη και προφορική ιστορία στο Μπούσχοτεν, Ρ.Βερβενιώτη, Τ.(επιμ.): Η μνήμη αφηγείται την πόλη: Προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου. Αθήνα, Πλέθρων
- Μάντογλου, Α.(2005). Μνήμες: Ατομικές-Κοινωνικές-Συλλογικές. Αθήνα, Παπαζήση

- Παπαστάμου, Σ. (επιμ).(2017). Serge Moscovici: Το σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης. Κείμενα για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Αθήνα ,πεδίο
- Προδρομίτης, Γ. & Παυλόπουλος, Β. (Επ.). Κοινωνική σκέψη, νόηση και συμπεριφορά (σελ. 349-379). Αθήνα, Πεδίο.
- Relph, Edward, 1976. Place and Placelessness. London: Pion Limited.
- Σαλβάνου, Α.(2018).Η συγκρότηση της προσφυγικής μνήμης. *Το παρελθόν ως ιστορία και πρακτική*.2018.Νεφέλη
- Σταυρίδης, Σ.(2016).Μνήμη και εμπειρία του χώρου. Αθήνα. Αλεξάνδρεια.
- Τσουκαλά, Κ. & Λαδά, Σ.(2017). Χωρικές αφηγήσεις της μνήμης. Θεσσαλονίκη. Επίκεντρο
- Tuan, Y. (1977).Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis: U of Minnesota Print.
- Baker, Kelly (2012) "Identity, Memory and Place," The Word Hoard: Vol. 1: Iss. 1, Article 4. Available at: <http://ir.lib.uwo.ca/wordhoard/vol1/iss1/4>
- Bachelard, G. (1957). Η ποιητική του χώρου. Αθήνα, Βασδέκη Ο.Ε
- Heidegger, M.(2006).Η τέχνη και ο χώρος. Αθήνα. Ίνδικτος
- Καραθανάσης, Π.(2010). «Οι τοίχοι της πόλης ως 'αμφισβητούμενοι χώροι': Αισθητική και αστικό τοπίο στην Αθήνα». Στο Γιαννακόπουλος και Γιαννιτσιώτης (επιμ.). Αμφισβητούμενοι Χώροι στην Πόλη. Χωρικές Προσεγγίσεις τον Πολιτισμού. Αθήνα, Αλεξάνδρεια.

- Mabaquiao, Napoleon Jr. M. (2005) Husserl's' theory of intentionality. *Philosophia: An International Journal of Philosophy* 34 (1): 24-49.
- Markowitz, F & Bellair, P(2011) Extending social disorganization theory: Modeling the relationships between cohesion, disorder and fear in *Criminology*, vo.39, number 2
- Merleau Ponty(1945), *Η Φαινομενολογία της Αντίληψης*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge
- Sennett, R.(1999). *Η τυραννία της οικειότητας: Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός χώρος στον Δυτικό πολιτισμό*. Αθήνα. Νεφέλη
- Simmel, G. Ritter, J& Gombrich, E.(2004). *Το τοπίο: Αθήνα, Ποταμός*
- Schechner, R.(2004).*Performance theory: New York. Routledge*
- Σταυρίδης, Σ.(2010). *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Walmsley, D. J. (1988) *Urban Living: The Individual in the City*, Harlow: Longman Scientific and Technical
- Bourdieu, P. ,(1986). 'The forms of capital'. In Richardson, J. (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood.
- Coleman JS.,(1990) *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press
- Cheshmehzangi, A.& Heat, T. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 36 (2012) 253 – 264

- Portes, A. (1998). SOCIAL CAPITAL: Its Origins and Applications in Modern Sociology *Annu. Rev. Sociol.* 1998. 24:1.24.
- Putnam R.D., "The Prosperous Community: Social Capital and Public Life", *The American Prospect*, volume 13, March 1993, pages 35-42.
- Τσουνης, Α&Σαράφης, Π(2016). Κοινωνικό κεφάλαιο. Μια απόπειρα Εννοιολόγησης του όρου στο Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τόμος ΙΖ, 66
- Χτούρης, Σ. (2009). Η χωρική διάσταση του Κοινωνικού - Πολιτισμικού Κεφαλαίου. *Σύγχρονα Θέματα* (105)
- Χτούρης, Σ.(2004). Ορθολογικά και συμβολικά δίκτυα: Global states και εθνικά δίκτυα. Αθήνα. Νήσος
- Carla, W. (2015). Ποιοτικές Μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία: Εισαγωγή. Αθήνα, Gutenberg
- Guest, G., MacQueen, K.&Namey, E.(2012). *Applied Thematic Analysis*. Los Angeles, Sage publications.
- Ίσαρη, Φ.& Πουρκός, Μ. Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην ψυχολογία και την εκπαίδευση.(2015). Αθήνα, Σύνδεσμος ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών
- Knowles, J. & Cole, A. (2008). *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples and Issues*. USA ,Sage Publications,.
- Πούρκος, Μ. (επιμ.)(2015). *Βίωμα και Βασισμένες στην τέχνη ποιοτικές μέθοδοι έρευνας*, Θεσσαλονίκη, Νησίδες
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα. Gutenberg
- Saldana, J.(2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London, Sage Publications.

- Weiss, R.(1994).Learning from Strangers: The art and method of Qualitative interview studies. United States of America: The free press.
- Αυγητίδου, Α. Βαμβακίδου, Ι. (2013), Performance Now V.1. *Επιτελεστικές πρακτικές στην τέχνη και δράσεις in situ*, ΙΩΝ.
- Bishop, Claire. *Participation*. Whitechapel The MIT Press, Λονδίνο, 2006.
- Boal, A(2013).Θεατρικά παιχνίδια για ηθοποιούς και μη ηθοποιούς. Θεσσαλονίκη. Σοφία.
- Bourriaud, N. (2002). Relational Aesthetics. Les presses du reel
- Carlson, M.(2014).Performance:Μια κριτική εισαγωγή. Ε.Ράπτου (επιμ.). Αθήνα, Παπαζήση
- Dezeuze, Anna (2010), «An Introduction to the “Do-It-Yourself” Artwork», στης ίδιας, The “Do-it-Yourself”.Artwork: Participation from Fluxus to New Media, Manchester University Press, Μάντσεστερ και Νέα Υόρκη.
- Debord Guy, *Introduction to a Critique of Urban Geography, Les Lèvres Nues V.6, 1955*
- Ζιώγας, Γ. (επιμέλεια) 2015, κατάλογος έκθεσης Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες 2007-2014 (2015), Μια διαδικασία βίωσης του τοπίου, Θεσσαλονίκη: Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.
- Debord, G.(2000). Η κοινωνία του θεάματος. Αθήνα, Διεθνής βιβλιοθήκη.
- Dort, B.(1975). Ανάγνωση του Μπρεχτ. Αθήνα. Κέδρος

- Καραμπά Ε.(2011), Τέχνη αρχείου από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Από την τέχνη θεσμικής κριτικής σε μια ριζοσπαστική θεσπίζουσα πρακτική, Διδακτορική διατριβή.
-
- Marvin, C.(2014).Performance.Μια κριτική εισαγωγή: Αθήνα, Θεατρικοί τόποι
- Milevska, Suzana (2007), «Participatory Art: A Paradigm Shift from Objects to Subjects», στο *1-31 Readings on Art, Activism & Participation*
- Ντάφλος, Κ. 2015. Κοινότητα - Συμμετοχή [κοινός-χώρος]. [Κεφάλαιο Συγγράμματος] στο *Επιτελεστικές πρακτικές τέχνης*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 3. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/3177>
- Pearson, Mike (2010), *Site-specific performance*, Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδάς, ΗΠΑ.
- Schechner, R.(1973).Performance and the social science in *The Drama review*1973:V.17,p.3
- Τζιρτζιλιάκη, Ε.(2018). επιμ. Νομαδική αρχιτεκτονική: Περπατώντας σε ευάλωτα τοπία. Αθήνα.Futura

Άρθρα

- Debord Guy, Introduction to a Critique of Urban Geography,στο περιοδικό *Les Lèvres Nues* #6, 1955

Διαλέξεις

- Μακριώτης Δ. Οι πρόσφυγες του 1922 ως παράγοντας μετασχηματισμού του αστικού ιστού της Θεσσαλονίκης: Διάλεξη για την αρχιτεκτονική σχολή του Δημοκρίτειου πανεπιστήμιου Θράκης.

- Χτούρης, Σ.(22.1.2018).Σημειώσεις από το μάθημα: «Αισθητική αντίληψη του χώρου και του κοινωνικού τόπου».ΠΜΣ Κλινική κοινωνιολογία και τέχνη.
- Ζήση, Α. (5.11.2017).Αστικοί χώροι κατοίκησης, δίκτυα κοινωνικών σχέσεων και ποιότητα ζωής. Διάλεξη στο μάθημα «Εφαρμοσμένη κλινική κοινωνιολογία και τέχνη. Βασικές έννοιες και αρχές». ΠΜΣ Κλινική κοινωνιολογία και τέχνη.
- Ζιώγας, Γ.(29.4.2018).Διάλεξη στο μάθημα «Τέχνη και δημιουργικές κοινότητες» ΠΜΣ Κλινική κοινωνιολογία και τέχνη
- Ζιώγας, Γ.(29.4.2018). Παραδείγματα εικαστικών περιπατητικών διαδικασιών ως διαδικασίες αυτογνωσίας/ετερογνωσίας. Από τον Τέρνερ σε σύγχρονα παραδείγματα περιπατητών/στοχαστών. Διάλεξη στο μάθημα «Τέχνη και δημιουργικές κοινότητες»ΠΜΣ Κλινική κοινωνιολογία και τέχνη.

Διαδίκτυο

<http://nomadikiarxitektoniki.net/>

<http://www.walkingartistsnetwork.org/publications/>

<http://foa-flux.net/wp-content/uploads/2017/06/annemarie-bucher-2014-co-art.pdf>

<https://interartive.org/>

Όψη της γειτονιάς το 1922. Η φωτογραφία βρίσκεται στο μαγαζί του κου.Γ.

Πρόσκληση

Καστρόπληκτα - Η Διατήρηση της ιστορικής μνήμης

Σας προσκαλούμε να συμμετέχετε σε μια καλλιτεχνική παρέμβαση με σκηνικό τα καστρόπληκτα Θεσσαλονίκης. Η δράση αφορά σε μια εποχή που το τοπίο αλλάζει. Οι κάτοικοι των καστρόπληκτων υποδέχονται τους επισκέπτες, ανοίγουν τα σπίτια τους και μας ξεναγούν στην προσωπική τους μαρτυρία. Μέσα από την περιπατητική τέχνη και τη δραματοποιημένη αφήγηση θα περιπλανηθούμε στα στενά της Άνω πόλης και θα γίνουμε μάρτυρες μιας ξεχωριστής ιστορίας με στόχο τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης.

Ερευνητική επιμέλεια: Αφροδίτη Φουτρή

Δραματουργική επεξεργασία, σκηνοθετική επιμέλεια: Λευκωθέα Πύλλη

Συμμετέχοντες: Οσία Καζανά, Μαρία Κατσιά, Σοφία Κωσαντοπούλου, Ειρήνη Μούγιου, Σαββίνα Ρωμανού Πύλλη, Ελένη Τσιανάκα, Τατιάνα Χριστιανούδη και οι κάτοικοι των καστρόπληκτων.

Ημερομηνία: 1 Ιουνίου 2019, 18.00

Για τη συμμετοχή στη δράση απαιτείται η προεγγραφή τηλεφωνικά: 6973 826821

Σημείο αφετηρίας: Πάρκο Πολιδώρου(Απέναντι από το Τοίχο Τοίχο), Άνω πόλη Θεσσαλονίκης

Κατάληψη ....

Σήμερα, Τετάρτη 17.7.2019, προχωρήσαμε σε κατάληψη εγκαταλελειμμένου σπιτιού επι της οδού Παλαμίδου. Το σπίτι αυτό ήταν στην ουσία κοινωνικά νεκρό και παντελώς άχρηστο στη γειτονιά και τους ανθρώπους της. Ρήμαζε άδειο και ακατοίκητο...Δεν είναι το μόνο όμως. Με μια βόλτα στα σοκάκια της Ανω Πόλης, ερχόμαστε αντιμέτωπες με την εικόνα των εγκαταλελειμμένων σπιτιών. Άλλων σφραγισμένων κι άλλων διάτρητων, να τα ρημάζει απο έξω προς τα μέσα η υγρασία και η εγκατάλειψη. Στέγες, σοβάδες, τοίχοι και παράθυρα έρμια στην βαρύτητα και το χρόνο, πέφτουν, σαπίζουν και πλέον μένουν άχρηστα . Ντουβάρια, δηλαδή που χτίστηκαν με σκοπό να κατοικούνται, να στεγάζουν επιθυμίες και ανάγκες των ανθρώπων τους, είναι πλέον σε αποσύνθεση και στα συντρίμια τους μπορούμε να βρούμε τις δομικές θλιβερές αντιφάσεις της έννοιας της ιδιοκτησίας και κατ'επέκταση του ίδιου του καπιταλισμού

